

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
İktisadi Durum ve Geleceği	4	Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Bankacılık Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi	14	Neadet Durakbaşı
1968'de Bankalar	24	Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Ticari Banka Kredisi ve Türkiyede Tatbikatı	29	Dr. Cevat Sarıkamış
Sanayimizdeki Çıkılmaz Kredi Darlığı mı, Yoksa Plânsızlık mı?	35	Prof. Dr. Haydar Kazgan
Çalışanların Karla İlgilendirilmesi (Çev. Alp Gürus)	40	Jean Chéroux
Tecrübenin Getirdikleri (Çev. Kadir Günay)	46	The Economist'den
Haberler: Büyük Amerikan ve Fransız Bankalarının Mukayeseli Produktivite ve Rantabilite Durumu		
Posta Çekleri ve Yolculuk Posta Çekleri Tüzüğü	52	Banka Dergisi
Okuyucu Soruları	61	Banka Dergisi
Banka Kredilerini Tenzim Komitesi Kararları	64	Banka Dergisi

agustos - 1969

cilt 6 - sayı 3

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşıır.

MODELLER

JAWA 250

JAWA 250

OS IDEAL JAWA

CZ. 1.25

STADION - Yarım beygir pedallı

HAVADA JET KARADA JAWA

SOL YEDER PARÇA İTİMALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

ÇELİK MOTOR Ticaret Ltd. Şti. Sirkodü Gaz. Karşısı 297. Tel. 27 34 52 22 87 77. Telgraf. Şubası 513/75.

後
邊
街
香
港

Anlamadığınız
dilde yazılı
bir evrakı
nasıl
imzalamazsanız

...

güvenmediğiniz
bir malı da
satın
almayınız

Erişilmez kalitesi, Türk aile bütçesine en uygun ödeme şartları,
sürenin 365 günü devamlı servisi ile Arçelik
bugün halkımızın güvenerek tercihan aldığı buzdolabıdır.

ARÇELİK

saadetinizin anahtarıdır

BASAĞ SİĞORTA

**BÜTÜN SİĞORTA KOLLARINDA
GERÇEK GARANTİ
ÜSTÜN HİZMET
BULACAĞINIZ TEK ŞİRKET**

Adres : Halaskârgazi Cad. No. 15 - HARBIYE

Telgraf : BASSİĞORTA

banka

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ
AĞUSTOS 1969 - CİLT: 6 - SAYI : 8

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına

Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıç

Basıldığı yer

Menteş Matbaası

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1, Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul

Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

Necdet Durakbaşı

Doç. Dr. Mustafa A. Aysan

Alp Gürus

Dr. Nezih H. Neyzi

Abone

Yıllık 42 TL. Altı aylık 21 TL.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.
TL., Ön İç kapak, 1 sh. 600
Arka İç kapak, 2. sah. 500
TL., İç sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri
Derginin T. C. Ziraat Ban-
kası Beyoğlu Şubesindeki
768 numaralı ve T. İş Ban-
kası Parmakkapı Şubesindeki
271 numaralı hesabına
gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Temmuzda insanoğlu ay'a ayak bastı. Bu başarı insanın ulaştığı tekniğin ve organizasyon üstünlüğü-
rünün timsalidir. Varılan aşama sevindirici olmakla
birlikte, Yurdumuz açısından, ne derece gerilerde kal-
dığımızı hatırlattığı cihetle, iç burucudur. Fakat ge-
ride kalmış olmamız; şevkimizi, çabalarımızı kırıcı
değil, artırıcı yönde etkilememelidir. Aranın daha fazla
açılmaması için olsun, bilerek, çok çalışmalıyız. Kal-
dı ki, uzun bir sürede aranın kapatılması da elbet
mümkündür ve bunu ispatlayan örnekler vardır.

**

Bankacılık sisteminizin yeniden düzenlenmesi ge-
reğinde artık hemen hemen herkes anlaşık gibidir.
Ancak, bu düzenlemenin nasıl olacağı konusundaki
görüşlerde birlik yoktur ve böyle olması da beklene-
mez. Bununla beraber, bu hususta da ortak gözlem
ve görüşler az değildir. Hiç değilse, anlaşık olunan
kısımların geciktirilmeden uygulamaya konulması çok
yararlı olacaktır. Oysa ki, Kalkınma Planı ve Yıllık
Programlarında öngörülen teklifler bile uygulamaya
konulmamaktadır.

Bankacılık sisteminizin bir süredir yetkili n.a-
kamlarca da eleştirildiğini ve bazı çalışmalar yapıldığını
duymaktayız. Fakat, her nedense, çalışmalar
bir sır perdesi arkasında gizli kalmaktadır. Oysa, me-
selelerin açıkça tartışılmasında sayısız faydalar var-
dır.

Necdet Durakbaşı'nın aynı zamanda bir uygula-
yıcı olarak bankacılık sisteminizin yeniden düzenlen-
mesi ile ilgili bir etüdü bu sayımızda sunulmuştur. İgi
çekici teklifler getiren bu etüdü, konunun açıklıkla
tartışılmasına vesile vereceği ümidindeyiz.

Sütunlarımız başka görüşlere de açık olacaktır.

Sevgi ve Saygılarımızla
BANKA Dergisi

GÖSTERGELER NE DİYOR?

Mali Piyasalar (Milyon TL.)	Yıl, ya da ay sonları itibarıyla					
	1967	1968	1969 (*)	Haziran 1968	Haziran 1969	Tem. (*) 1969
T. C. Merkez Bankası						
Altın ve döviz mevcutları (Milyon dolar)	55	44	35	40	85	75
Hazineye kısa vadeli avans	1643	2143	3300	1975	2752	3000
Banknot ve ufak para (1)	8714	8238	9500	8086	8500*	8800
Para hacmi (2)	22682	25969	28000	22443	25500*	26000
Bankalar (Milyon TL.)						
Konsolide mevduat	21015	26115	30000	22038	27500*	28000
Banka kredileri	23368	27575	32500	24488	29500*	30000
Sanayi kredileri	1043	1248	1700	1147	1400*	1420
Tarım kredileri	5551	7115	8500	5537	7400*	7500
Küçük esnaf kredileri	585	777	950	703	870*	880
İpotekli krediler	2051	2139	2500	2018	2123*	2300
Fiatlar (ay ve yıl ortalamaları)						
İstanbul Ticaret Odası toptan eşya fiatları genel indeksi (1958 = 100)	159,3	163,2	180,0	162,2	177,0	178,2
İstanbul geçinme indeksi (1958 = 100)	187,6	196,1	207,0	196,6	205,8	206,0
Altın külçe fiyatı (Yıl ve ay sonları)	15,5	18,5	25,0	18,0	19,5	19,0

1) Bankalar ve Merkez Bankası kasalarındaki banknot ve ufak paralar toplamı hariç.

2) Banknot ve ufak para vadesiz tasarruf mevduatı ve vadesiz ticari mevduat.

(*) Kendi tahminlerimiz.

Üretim, (Bin ton) :	1969		
	1967	1968	Tahmini
Buğday	10 000	9 520	11 000
Pamuk	396	435	450
Şeker pancarı	5 253	4 714	4 600
Tütün	189	161	170
Pamuklu dokuma (milyon metre)	743	749	850
Oto dış lastiği (bin adet)	1 139	985	1 000
Çimento	4 249	4 731	6 600
Suni gübreler	361	442	500
Çelik ingot	996	1 110	1 130
Elektrik (milyon kws)	6 167	6 886	7 500
Ham petrol	2 728	3 105	4 500
Demir cevheri	1 498	1 936	2 500
Krom	448	416	400
İnşaat ruhsatları (bin m ²)	12 728	14 381	17 000

İş Gücü (Bin kişi) :

Sigortalı işçi sayısı (Eylül sonu)	1 069	1 091	1 100
Tarım - dışı büyük iş yerlerinde çalışanlar sayısı	871	940	1 100
Yurt - dışında çalışanlar sayısı	204	247	300
Yurt - dışında çalışmak için sıra bekleyenler	500	600	700

Cari fiatlarla Yatırımlar (Milyar TL.)

Kamu sabit yatırımları	9,0	10,3	11,9
Özel sabit yatırımlar	7,8	9,3	10,6
Stok değişimleri	2,2	2,4	2,3
Yatırımlar toplamı	19,0	22,0	24,8

Dış Ödemeler (Milyon dolar) :

İthalât	685	764	800
Dış borç ve faiz ödemeleri	160	141	165
Toplam	845	915	965
İhracat	522	496	510
İşçi dövizleri	93	107	120
Toplam	615	603	630
Diger döviz kaynakları	230	302	335

İKTİSADİ DURUM VE GELECEĞİ

Doç. Dr. Mustafa A. AYSAN

Geçen sayıdan itibaren yazıya verdiğimiz yeni şekil, okuyucularımızın bizi çok sevindiren ilgisini çekmektedir. Bu görüş ve eleştiriler en başta, «Göstergeler Ne Diyor» u daha iyi açıklamamızı gerektirmiştir. Tabloda, mali piyasalar bölümünü başa almak ve rakamların özelliklerini daha iyi açıklamak gibi anlaşılmayı kolaylaştırıcı değişiklikler yapılmıştır. İstatistik Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilâtı, T. C. Merkez Bankası, Türkiye Odalar Birliği, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odaları, T. İş Bankası, T. Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası gibi Kurumların yayınları ile üç büyük günlük gazetenin iktisadi haberlerinde yayınlanan Yurdumuzun iktisadi durumu ile ilgili bilgiler, tablonun kaynağını teşkil etmektedir. Ayrıca bilgi sağlamak konusunda Dergi'nin imkânları ile toplanabilen özel mahiyette bütün bilgiler, yazara ulaştırılmaktadır.

Tablo'daki «tahmin» sütunları, geçmiş iki yıl ile içinde bulunulan yılın geçmiş aylarının istatistik serilerindeki temel, mevsimlik ve tesadüfi dalgalanmaların değerlendirilmesi suretiyle yaptığımız kendi tahminlerimizdir. Bu tahminlerimizin gerçekleşme durumu hakkında zaman zaman okuyucularımıza bilgi verilmektedir. Okumayı güçleştireceği ve gereksiz olarak yer kaplayacağı için, bilgi kaynaklarımızın her sayıda tekrarlanmasından kaçınılmaktadır. Okuyucularımızın belirli tahminlerimizin dayanakları hakkındaki özel soruları memnurlukla ayrıntılı olarak cevaplanacaktır. BANKA.

İş Hayatı :

Haziran ortasında aşırı sınırlara varan para darlığı, ay sonuna doğru banknot hacminin TL. 500 milyon kadar arttırılması suretiyle hafifletilmeye çalışıldı ise de, sıkıntı devam etmektedir. Haziran sonu ile Temmuz içinde Devlet'in yatırım harcamaları da artmış görünmektedir.

Ancak, Hazinesin nakit sıkıntısı devam ettiği için ve harcama seviyeleri ile ilgili rakamlar elimize geçmemiş olduğundan bu artışların kredi hacmini ne ölçüde etkilediğini kesinlikle ölçmek güç olmaktadır. Mayıs'a nazaran Haziran ayında, kredi hacminin TL. 1 milyar kadar genişlemiş olacağını, Temmuz sonunda Mayıs'a nazaran artış toplamının TL. 1,5 milyara ulaşacağını tahmin etmekteyiz. Bu artışlar, % 3 oranında bir aylık artışı ifade etmektedir ki, geçmiş yıllarda tesbit ettiğimiz % 2,5 civarındaki aylık artış hızından biraz fazladır ve fiat artışlarının, sonunda iş hayatının baskıları ile

ortaya çıkmış bir kredi enflasyonun başlamakta olduğu hususunda küçük de olsa bir endişe vermektedir. Bu şartlar altında, kredi enflasyonunu önlemek üzere, krediler kısıtmalı, ya da dondurulmalı mıdır? Şüphesiz hayır. Çünkü, bu şartlar altında kredilerin artış hızında bir yavaşlamaya dahi izin vermek, bunaltıcı ekonomik sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Para darlığı, hammadde ithalatındaki gecikmeler, yılsonunda beklenen develüasyon ihtimali hesaba katılarak arttırılmış olan mal stokları, fiat artışlarının sebep olduğu ücret talepleri ile sıkıntılı işverenlerin direnmelerinin birleşmesi nedeniyle belirmiş olan huzursuz bir çalışma hayatı, kredilerin artış hızında bir düşünmeyi çok tehlikeli hale getirmiş bulunmaktadır. Son günlerde banknot hacmindeki genişleme, Merkez Bankasından kısa vadeli Hazine avanslarının artması, Ziraat Bankası'na tarım kredileri için Merkez Bankası avanslarının arttırılması, Hükûmetin, kredi hacmini kısıtlama niyetinde olmadığını göstermiştir. Seçim yılında başka türlü bir davranış da beklenmemelidir. Ancak, ümidimiz yaklaşan seçimlerin baskısıyla bu alanda ölçünün kaçırılmasıdır. Yukarıda sözü edilen kredi hacminin artış hızındaki yükselme, bu alanda ölçünün kaçırılması ihtimaline işaret etmektedir. 12-17 Temmuz arasında banknot hacminin bir miktar daraltılmış olması, bu eğilimi, muhtemelen değiştiremeyecektir. Genişletici bir para politikasına götüren baskılar, gün geçtikçe artmaktadır. İş hayatı (ve bütün ekonomi) bir «sırat köprüsü»nden geçmektedir. Ekonominin ölçü içinde geliştirilmesine her zamankinden fazla ihtiyaç vardır.

Ölçü kaçırılırsa, Türk ekonomisi batır mı? Yine şüphesiz, hayır. Seçimlerden sonra sonbahar'da ekonomi, tahmin ettiğimiz gibi yüksek bir para ve kredi enflasyonu içinde girerse, o günkü şartlar altında meselenin çözüm yolu muhakkak bulunacaktır. Anıma enflasyonu durdurucu tedbirler uygulamaya konulduktan sonra, ortaya çıkacak sarsıntılar önümüzdeki bir kaç yıl, ekonominin gelişme hızının düşmesine sebep olacaktır. Aslında gelişme hızının düşmesine sebep olacaktır. Aslında gelişme hızındaki yavaşlama, yukarıda sayılan ekonomik güçlükler yüzünden başlamış bulunmaktadır. Bu yavaşlamanın ölçüleri henüz elimizde yoktur. Ancak, kullandığımız İstanbul Ticaret Odası eşya fiyatları genel indeksi'ne göre, 1967'ye nazaran 1969'da fiat seviyesinin, % 20 oranında yükselmiş olacağını tahmin etmekteyiz. 1969 yatırımları, en iyimser bir görüşle, cari fiatlarla TL. 25 milyarı bulsa da, bunun bir kısmı fiat artışları sebebiyle nominal olduğu için, reel yatırım hacmi, bundan daha düşük olacaktır. Ekonomide yürürlükte olduğu tahmin edilen 2,5 civarındaki sermaye-hasıla katsayısı ile bir arada incelenince, örnek olarak TL. 20 milyar kadar bir yatırım hacmi, % 6 kadar bir reel gayrisafi milli hasıla artışı yaratacaktır. Bu seviye, hem İkinci Plânın öngördüğü % 7'den, hem de 1968 için verilen % 6,6'lık reel gelişme hızından daha düşüktür. Üretim tahminlerimiz, bu görüşümüzü destekler özelliindedir. Çok iyi bir tarım üretimi gibi, bu yıl için olağanüstü saydığımız bir olayın ger-

çekleşmesi dışında, 1969'un gelişme hızı 1968'inkinden düşük olacaktır.

Üretim tahminlerimiz, sadece petrol, çimento ve inşaat alanında iyi gelişmeler, bunlar dışındaki alanlarda, önceki yıl trendlerinden pek uzaklaşmayacak rakamlar vermektedir.

Yatırımlar :

Nisan ayındaki yazımızda döviz mevcutlarında, ihracat ve ithalattaki olumsuz gelişmelere, fiat artışlarının geleceğine bakarak ulaşılabilecek hükümlerin aksine biz, pek yakında Hükümetin hızlı, zaman zaman telâşlı bir yatırım çabasının içine gireceğini tahmin etmiştik: «*Finansman meselesi çözümlenmeyince, seçimden önce binlerce temel atılsa bile, yatırımlar yıllar yılı sürüncemede kalacak, çok faydalı olduğu söylenen sonuçların ferahlığı hissedilemeyecektir.*» Başbakanın Mart'taki basın toplantısındaki konu ile ilgili sözleri dolayısıyla yapılan bu tahmin, finansman meselesi çözümlenmeden, yoğun bir temel atma ve hizmete açma yönündeki Hükümet çabalarında gerçekleşmiştir. Atılan temeller ve yapılan açılışlar, binleri bulmamış ama, sadece Başbakan'ın yaptığı temel atma ve «hizmete açılış»lar 50'yi aşmıştır. Son günlerde Bankalar da temel atma kampanyasına başladıklarına göre, resmen temeli atılan ya da hizmete açılan tesislerin sayısı, seçime kadar, binlere! varacaktır. Bu faaliyetler için sözkonusu olan yatırım toplamı TL. 5 milyara yaklaşmıştır. Bu tutar, 1969 yılı yatırım toplamının % 20'sidir. Yatırımların uygulanmasında da aynı hızın konulması dilemeye değer olmakla birlikte, ithalât güçlükleri ve Hazine'nin nakit durumundaki düşüklük, temeli yeni atılan tesislerin gerçekleşmesini muhakkak geciktirecektir. Bu yatırımların iç finansmanı daha büyük bir mesele olacaktır. Çünkü büyük projelerde, dış proje kredileri henüz sağlanabilmektedir. Ancak, iç finansman, döviz ihtiyacı karşılanmış projelerde dahi büyük güçlük çıkaracaktır. 5 yıl ödemesiz süreli, % 4,5 faizli ve 20 yıl vadeli, 75,9 milyon dolarlık Boğaz Köprüsü finansmanı, bu konuda iyi bir örnek teşkil etmektedir. Boğaz Köprüsü'nün, bizce çok iyimser olan toplam maliyeti TL. 1.665 milyondur. Dış kredinin 50 milyon doları gerekli dış alımlarda kullanılacaktır. Geriye kalan iç finansman için kullanılabilir miktar, 25,9 milyon dolar (veya TL. 700 milyon) dir. Elde edebildiğimiz bilgilere göre Boğaz Köprüsü toplam maliyetinin hesaplanmasında, gelecek fiat artışları hesaplara katılmamıştır.

Fakat iyimser Hükümet tahmini esas alınsa bile, TL. 300 milyon lira kadar bir ek iç finansman gereği ortaya çıkacaktır. Çok açıkli devlet bütçesi ve ek finansman kaynaklarının eflasyonist baskıları arttırıcı niteliği, yatırımların iç finansmanı kaynaklarına gittikçe artan bir önemin verilmesini gerektirmektedir. Fakat Boğaz Köprüsü yapılsın - yapılmasın tartışmasının kızgınlığı içinde meselenin bu yüzüne gereken önem verilmemiştir.

Üstelik Boğaz Köprüsü de, başlanan diğer büyük yarımalar da önceden

hesaplanan sürelerden uzun sürede hizmete açılabilir. Bu durumda, ve hızlanmış olan fiat artışları yüzünden, projelerin maliyet toplamlarında gereken düzeltmeler yapılmalıdır. 1969 için tahmin ettiğimiz enflasyon hızı % 12 kadardır (*). 1970 ve daha sonraki yıllarda enflasyon hızının kontrol altına alınabileceği düşünülse bile, % 6 kadar bir yıllık enflasyon hızı, Boğaz Köprüsü maliyetini 5 yılda TL. 2,5 milyara yükseltecek iç finansman için gerekli fonların miktarını da TL. 1,3 milyara çıkaracaktır. Bu iç finansman ihtiyacı, devalüasyon oranında artacaktır. Herhalde bu projelerin iç finansmanlarına daha büyük önem verilmeye başlanmalıdır.

Yatırımlar arasında gerçekten ekonominin büyük ihtiyaçlarını karşılayacak olanlar vardır: Hizmete açılan ve TL. 750 milyona mal olan Petkim birinci kısmı ile temeli atılan ve TL. 850 milyona mal olacağı tahmin edilen Petkim ikinci kısım tesisleri, hizmete açılan TL. 65 milyonluk Rabak alüminyum kablo, temeli atılan TL. 200 milyonluk Perkins Motor, Massey-Ferguson traktör (TL. 100 milyon), Eaton-yale ve Town otomotiv dişli kutusu ve defransiyel (TL. 100 milyon), Batı Anadolu, Bursa, Kars, İsparta Göltaş, Van Çimento fabrikaları bunların en önemlilerindedir. Tuborg ve Erciyas bira fabrikaları açılmış, bunlardan birincisi piyasaya sunulmuştur. İlk defa en iyi kaliteli bira rekâbetine açılmış ve hiç bir zaman tüketiciyi doyuramamış devlet fabrikalarının yeniden düzenlenmesi ve modernize edilmesi önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış bulunuyor. Şimdilik bira talebi yüksek görünüyor. Fakat yüksek kapasiteli bu iki fabrikanın tam faaliyete geçmesi, bu alandaki satıcıya bağlı piyasayı ortadan kaldıracaktır. Devlet fabrikalarının da yakın gelecekteki alıcı piyasasının şartlarına hazırlanmaları gerekir. Gerçekleşmeyen Volvo projesinden sonra Fransız Renault Fabrikasıyla anlaşan Ordu Yardımlaşma Kurumu, ilk tahminlere göre 1971'de bitirdiği zaman TL. 400 milyona ulaşacak bir otomobil fabrikasının kurulması ümidini yaratmış bulunmaktadır. Bu projenin gerçekleşmesi, daha büyük bir ihtimal olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Ancak, faaliyette bulunan Anadol, 1970'de faaliyete geçecek Fiat ve 1971'de üretime başlayacak Renault'dan sonra yılda 50 bin kadar üretimi olacak ve bu sebeple ihracat ihtiyacı yaratacak olan binek otomobil üretimi için ihracat tedbirlerinin alınmaya başlandığı görülmektedir. Şimdi Anadol'da, 1970'de de Fiat'ta sıra bekleyecek olan müstehlikin, projelerin hizmete açılmalarında gecikme olmadığı takdirde, 1971'den itibaren bütün otomobil üretimini satınalabilecekleri beklenmemeli ve bu konuda ihracat imkânlarının araştırılmasına başlanmalıdır.

(*) Yıl sonuna doğru, her zaman olduğu gibi çok çeşitli enflasyon oranlarıyla karşılaşılacaktır. Bunun sebebi, kullanılan indeks ve sürelerin değişik olmasıdır. Biz «Göstergeler Ne Diyor» daki fiat artışı göstergeleriyle ulaştığımız sonuçları veriyoruz.

Dış Ticaret ve Ödemeler :

Yılın ilk dört ayında olumsuz yönde gelişmiş olan dış ticaret durumu, Mayıs ve Haziran aylarındaki ihracat gelişmeleriyle iyileşmiş bulunuyor, Maliye Bakanlığından açıklandığına göre 1969'un ilk beş ayında ihracat 211,8 milyar dolara, ithalât 334,1 milyon dolara ulaşmıştır. Diğer döviz kaynakları olumlu yönde gelişmektedir. Ancak, açıklamanın sonunda 1969 için tahmin edilen 550 milyon dolarlık bir ihracat hacmini, bu olumlu gelişmelere rağmen mümkün görmüyoruz. İhracat, muhtemelen 500 - 510 milyon dolara ancak ulaşacaktır. Maliye Bakanı'nın iyimser tahmini bile, 1969 yıllık programında verilen 575 milyon dolarlık seviyenin altındadır. Turizm gelişmelerindeki önemli gelişmeye rağmen, Türklerin dışarda harcadıkları dövizlerin miktarı, hâlâ turistlerin Türkiye'ye getirdikleri döviz miktarından fazladır. İhracattaki olumlu gelişmeler, «Göstergeler Ne diyor»daki tahminlerimizi değiştirecek kadar güçlü değildir.

Ancak, döviz durumu, Mayıs'a nazaran oldukça düzelmiştir. İyileşmede ilk beş ayda proje kredisi olarak Konsorsyum'dan sağlanan 100 milyon dolara ek olarak 40 milyon doların daha sağlanmış olması, Para Fonundan 27 milyon dolar tutarında bir ek finansman sağlanması, Boğaz Köprüsü finansmanı için 75,9 milyon dolarlık kredi anlaşmasının yapılmış olmasının rolü olmuştur. Nitekim Haziran sonu itibariyle T.C. Merkez Bankası'nın altın ve döviz mevcutları, 85 milyon dolara yükselmiş bulunmaktadır.

Ancak, aynı zamanda, transfer bekleyen ithalât talepleri de 220 milyar doları bulmuştur. Bununla birlikte durumdaki iyileşme, önemli ölçüdedir. Mayıs'ta birikmiş transfer talepleri döviz mevcutlarınının 4 katı iken, Haziran sonunda bu oran 2,5'a düşmüştür. Birikmiş transfer talepleri, hiç olmazsa altın ve döviz mevcutları seviyesine inmedikçe, ithalât gecikme ve sıkıntıları devam edecektir. Bu imkân şimdilik uzak görünmektedir. Nitekim 23'üncü kota yatırım maddeleri ithalâtında dahi azaltma yapılması gerekli olmuştur; ithal edilen ham maddelerdeki darlıklar devam etmektedir. Bu ihtiyaçlar, döviz mevcutlarını çok kısa bir sürede indirmeye başlayacaktır.

Ortak Pazar :

Geçen yılın Aralık ayında (Ocak 1969 sayısı) 1969 sonunda Türkiye'nin geçiş dönemine girmesi konusundaki inceleme ve görüşmeler başladığı zaman, Hükümetin ve görüşmelere katılmış bulunanların bütün iyimser demeclerine rağmen, şu tahminlerde bulunmuştuk:

«Durumu incelemeye başlamış bulunan Ortak-Pazar organlarından alınan ilk haberler, bu konuda olumlu gelişmelerin olduğunu göstermektedir. Türk ekonomisinin çok güç bir döneme girdiği 1969 yılında, geçiş döneminin başlatılması, oldukça güç görünmektedir.»

Haziran 1969 sayımızda ise, bu konuda toplayabildiğimiz bilgiler tahminlerimizi kesinleştirmiştir:

Türkiye ve Ortak Pazar temsilcileri arasında 13 Mayıs'ta Lüksemburg'da yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında 1969 Aralık başından itibaren ülkemizin geçiş dönemine başlamasını sağlayacak protokolün esasları görüşülmeye başlanmıştır. Taraflar arasında önemli görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte, görüşmeler olumlu yönde gelişmektedir. Ancak, sınaî mamüllerle, tarım ürünlerine sağlanacak kolaylıklar bakımından ortada bulunan önemli görüş ayrılıklarında henüz bir yakınlaşma olmamıştır. Türk ekonomisini ve özellikle dış ödemeler durumunun yukarıda belirtilen özellikleri bu görüşmelerde anlaşmaya varılacağı hususunda pek fazla bir ümit vermemektedir. Üstelik Türkiye'nin geniş döneminde, Ortak Pazar ülkelerinden istediği 300 milyon dolar karşılık, bu ülkelerin sadece 175 milyon dolar vermeyi kabul etmiş olmaları, 1969 Aralık başında; Türkiye'nin «Geçiş dönemi»ne girmesine engelleyebilecek önemli bir faktör olarak kabul edilmelidir. Çok sıkışık dış ödeme durumu, düşmekte olan ihracat, hızla yükselen dış açıklar ve sınırlı ile değeri düşen Türk lirasının durumu gibi olumsuz faktörler, «Geçiş dönemine» bu yıl içinde başlamayı büsbütün imkânsız kılacaktır.»

Bu tahminimizin gerçekleşeceği konusunda ilk belirtiler gelmeye başlamıştır. Ashında şimdiye kadar bir açıklama yapılmamış olduğuna göre, artık Konsey'de geçiş dönemine giriş konusunda bir karar alınsa dahi, anlaşmaların ilgili devletler Parlamentolarından geçerek yürürlüğe girebilmesi için yeterli zaman da kalmamıştır. Oysa, daha önce de söylediğimiz gibi, geçiş dönemine mümkün olduğu kadar erken başlamakta, ekonomi için önemli faydalar vardır. Fakat, hazırlık döneminin 5 yıl daha uzatılacağı hususu kesinleşmiş gibidir. Ekonomimizin Avrupa pazarlarının güçlerine göre ayarlanması için daha uzun süre bekleyeceğe benzeriz.

Para ve Kredi Hacmi :

Para darlığı iş hayatını hâlâ sıkılamakta, fakat daha önce de tahmin ettiğimiz gibi para ve kredi hacmindeki artışlarla şiddetini kaybetmeye başlamış bulunmaktadır. Brüt banknot hacmi, 31 Mayıs'taki TL. 9,6 Milyarlık seviyesinden 12 Temmuz'da TL. 10,133 milyara yükselmiş bulunmaktadır. «Göstergeler Ne diyor»un Haziran sonu itibariyle daha önce yapmış olduğu tahmin % 100 gerçekleşmiş bulunuyor. Orada, bir ay önce, Haziran sonu itibariyle yapılan tahmin, net olarak TL. 8,6 milyar idi. Buna genellikle TL. 1,5 milyar kadar olan Bankalar ve Merkez Bankası kasalarındaki banknot ve ufak paralar eklenince TL. 10,100 milyar elde edilir ki, 5 Temmuz itibariyle Merkez Bankası bilançosundaki banknot hacmi de TL. 10,100 milyardır! 12-17 Temmuz arasında brüt banknot hacminde görülen TL. 130

milyonluk düşme geçici özelliktedir ve banknot hacmi artışı önümüzdeki günlerde önce yavaş, sonra gittikçe hızlanarak devam edecektir. Ağustos başında brüt banknot hacminin TL. 10,3 milyara ulaşacağını tahmin etmekteyiz.

Para darlığının sebepleri üzerindeki tartışmalar, iş çevreleri ile bankacıların karşılıklı suçlamalarına sebep olmuştur. Rakamlar bu dönemde banka kredilerinin arttığını gösterdiği için, bankacıların, para darlığını, kredileri kısmak suretiyle yarattıkları şeklindeki iş çevreleri görüşlerine katılmaya imkân yoktur. Ekonomide mevsimlik dalgalanmaların etkisiyle şiddetli bir para darlığı yılda iki defa ortaya çıkmaktadır. Bu darlıkların bankacılık alanındaki sebebi, belirli zamanlarda kredilerin daraltılması değildir. Ancak, bankacılık sistemimiz ve ticaret bankalarıyla T.C. Merkez Bankası ilişkileri, ekonominin ihtiyaçlarına göre esnek bir para kredi politikasının uygulanmasına izin vermemektedir. Yaptığımız hesaplara göre, banka aktiflerinin % 40'a kadar varan kısmı donmuş, geri kalan kısmı da çok düşük devir hızları ile esnekliğini kaybetmiştir. T.C. Merkez Bankası'nın ticaret bankaları üzerinde genişletici ve kısıtlayıcı para-kredi politikalarını derhal uygulamaya koymasını engelleyen çeşitli sebepler vardır. Bankacılık sistemimizin bu temel defterleri, bu sayıdaki başka bir yazının konusunu teşkil etmektedir ve bankacılık sistemimizin temelli bir yeniden düzenlenmesine büyük ihtiyaç vardır.

Para darlığının asıl sebebi, beklenen ithalât güçlükleri ve devalüasyon sebebiyle çok yükseltilmiş olacağını tahmin ettiğimiz stoklar ve biriken ithalât transferleri için gerekli teminat ve akreditif bedelleri ile uzayan senet vadeleri yüzünden işletme, ithalât ve alacakların finansmanı için artan döner sermaye ihtiyaçlarıdır. Ayrıca, Haziran ayında satışların ve tahsilatın yavaşlaması sırasında banknot hacminin daraltılması da önemli sebepler arasındadır.

Fiatlar :

Fiatlar artmaya devam ediyor ve önümüzdeki aylarda artış hızının da yükselme eğilimi göstereceği görülmüyor. Demir - Çelik fiatlarında, Hükümet tarafından sun'î ve geçici olarak görülen yükselmenin henüz önü alınabilmiş değildir. Kararı verilen demir ithalâtı, bir zaman alacaktır. Gümrüksüz demir ithal etme kararı iyidir; ama son anda düşünülen tedbirin etkili olabilmesi zamana bağlıdır.

Fiat seviyesindeki artışlar, sun'î ve geçici sebeplerden değil, bütçe açıklarından ve Merkez Bankası kaynaklarının fazla zorlanmış olmasından doğmaktadır. 1969 bütçesinin önemli bir açık vermesi gözle görülür bir hale gelmişken, Hükümetin yüksek bir harcama seviyesini muhafaza etmek eğiliminin sonucudur. Fiatları artırıcı kararlar devam etmektedir. Bu ay başında, faydalı olarak fındık taban fiatı 45-50 kuruş artırılmıştır. Özel okul ücretlerine % 10-20 oranında zam yapılmasına izin verilmiştir. Motorin sıkıntısı taşıt ücretlerinin artmasına sebep olmuştur. Zaruri ihtiyaç maddelerindeki fiat artışları için, üstünkörü bir araştırma bile perakende alanda % 20-50 arasında bir yıllık artışın varlığını göstermektedir.

Bütün bu rakamlar geçici bazı sebeplerin etkisinde olsa da, fiat indeksleri geçmiş yıllarda olduğu gibi Haziran da düşmemiş, ya aynı seviyede kalmış, ya da az da olsa artmıştır. (Geçinme indeksi için geçen ay yaptığımız tahminimizin gerçekleşme oranı % 100 dür) Ekonomik göstergeler Temmuz'dan itibaren artış hızının yükseleceğini göstermektedir.

Sermaye Piyasası :

Sermaye piyasasında hisse senedi ve tahvil satmayı düşünen işletmelerimizin, para darlığının verdiği endişeler ile paranın en dar olduğu zamanlarda sermaye piyasasından yüksek miktarda fon talep etmektedirler. Mart - Nisan döneminde böyle olmuştur; içinde bulunduğumuz günlerde de böyle olmuştur.

Son ay içinde, Türksan (TL. 40 milyonluk hisse senetleri) BAMAŞ Madencilik, Akhisar Çimento Fabrikası (Miktarı tesbit edilemeyen hisse senetleri) Mensucat Santral (TL. 15 milyonluk tahviller) SİFAŞ (TL. 10 milyonluk hisse senetleri) Tifdurk (TL. 10 milyonluk tahviller) sermaye piyasasından TL 100 milyona yakın fon talep etmiş bulunmaktadır.

Daha önce de söylediğimiz gibi, kontrolsüz ihraçların artması, sermaye piyasamızın geleceği bakımından bizi endişelendirmektedir. Tahvil ihraçlarında kullanılan banka garantileri (sanıldığı gibi aksine, bu garantiler, her an ödeme garantileri değil, *vadelerinde* ödeme garantileridir ve garantiyi veren banka vadeden önce tahvilleri geri almayı reddedebilir) bu konuda güven sağlayabilmekle birlikte, halka geniş ve açık malî bilgiler verilmeden gösterişli reklâmlarla halka hisse senedi satışı yoluna gidilmesi, halkın yanıltılma ihtimalini yarattığı için Sermaye Piyasası'nın gelişmesine zarar verebilir. Bu aksaklığın kısa sürede çözümlenebilmesi için, hisse senetlerinin aracılığı yapan bankalarımıza büyük sorumluluk yüklemektedir.

Sermaye Piyasası'ndan devamlı bir kaynak olarak uzun süre yararlanmak isteyen işletmelerimiz, bir bankanın aracılığını muhakkak istemeli, bankalarımız da, kendisine başvuran işletmelerin geçmişini ve projelerini iyice inceledikten sonra, halka sözkonusu şirket hakkında açık ve ayrıntılı malî bilgileri vermeli; yapılan aracılığın özelliklerini şüpheye yer vermeyecek tarzda açıklamalıdır. (*)

Üretim :

Petrol, uranyum, çimento gibi alanlardaki olumlu gelişmeler, öteyandan, tarım üretimindeki yüksek ümitlerin gerçekleşme ihtimalinin uzaklaşması, geçen ayın bu alandaki gelişmelerini özetler özelliklerdir. Rafineri üretimindeki aksamalar yüzünden bir kısım ham petrolün İtalya'da rafine edilmesi amacıyla alman karar motorin ve zaman zaman ortaya çıkan benzin sıkıntısının yakında giderileceği hususunda ümitleri arttırmıştır. Bu alanda, yıllık tahminlerimizi değiştirmeyi gerektiren gelişmeler henüz doğmamıştır.

(*) Bu konuda «Şirketlerimize Düşen Sorumluluklar» Banka Dergisi Mayıs 1969 ve «Aracı Bankalarımızın Sorumlulukları» Nisan 1969 sayılarında tarafımızdan ele alınmış ve belirli teklifler yapılmıştır.

BANKACILIK SİSTEMİMİZİN YENİDEN DÜZENLENMESİ

Necdet DURAKBAŞA

I — GİRİŞ

Bankacılık sisteminin, elindeki imkânları azamî şekilde kalkınma hizmetine koyabilmek ve iktisadî şartların gerektirdiği para - kredi tedbirlerine sür'atle uymasını sağlayacak bir esneklik ve açıklık kazandırılmak üzere, yeniden düzenlenmesi gereği, genellikle bankacılarımız ve iktisatçılarımız arasında paylaşılan bir görüştür. Nitekim, bu görüş, II. Beş Yıllık Kalkınma Plânına ve 1968, 1969 Uygulama Programlarına da geçmiş bulunmaktadır (*). Ancak, uygulama programları yeniden düzenlemenin bazı temel meselelerine parmak basmakla birlikte, tümünü ayrıntılarıyla gösterebilmiş değildir (**). Programların uygulama sonuçları ise, pek de başarılı olmamaktadır. Bu husus 1969 Programında, meselâ, Merkez Bankasının durumu ile ilgili olarak aynen şu şekilde ifade edilmiştir:

«Merkez Bankasının Banka sistemi ile olan ilişkisinin programlanan kredi politikasının uygulanmasını sağlayacak yön ve biçimde gelişmesi Birinci Beş Yıllık Plân döneminden bu yana gerçekleştirilemeyen bir tedbirdir.»

Bankacılığımızın sorunları son yıllarda gittikçe artan ölçüde basınımda ve tertiplenen seminerlerde de yer almaktadır (***). BANKA Dergisinin bankacılık sorunlarımızın su yüzüne varmasında ve çözümünü için teklifler getirmesinde önyak olduğunu belirtmek de hakbilirlik olacaktır.

(*) Kalkınma Plânı, İkinci Beş Yıl, 1968 - 1972

D.P.T. Yayınları, Ankara, 1967, Sh. 111 - 116 ve Sh. 603 - 606.

1968 Programı, 12.XII.1967 tarih ve 12774 Sayılı Resmî Gazeta, Sh. 31 - 34 ve 127 - 130.

1969 Programı, 12.XII.1968 tarih ve 13075 sayılı Resmî G. Sh. 29-31 ve 128-129.

(**) Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun 1968 ve 1969 programlarının Para - Kredi - Bankacılık bölümleri ile ilgili yazıları,

Banka Dergisi, Yıl: 1968, Cilt V, sayı 6 ve Yıl: 1969, Cilt VI, Sayı 2.

(***) İşletmelerde Tesirli Mali İdare Seminerinden İzlenimler, Necdet Durakbaşa - Alp Gürus, Banka Dergisi, Yıl: 1966, Cilt III, Sayı: 7.

Bankacılık Seminerinden İzlenimler, Hikmet Keyman, Banka Dergisi, Yıl: 1967, Cilt IV., Sayı: 6

Türkiye Bankacılığının Başlıca Sorunları Seminerinden İzlenimler, Hikmet Keyman, Banka Dergisi, Yıl: 1968, Cilt V., Sayı: 7.

II — YENİDEN DÜZENLEME TEDBİRLERİ

Bankacılık sistemimizin yeniden düzenlenmesi çabalarına bir katkıda bulunabilmek ümidiyle belli başlı noktalara işaret etmekte fayda görmekteyiz.

1 — Yetki ve Sorumluluk Yönünden :

a) Bugünkü durumda bankacılık sisteminin iyi kurulup işlemeden sorumlu makam ve kuruluşların yetki - sorumluluk sınırları açık olarak tesbit edilmemiştir. Kaldı ki, mevcut yetki ve sorumluluk ilişkilerinde ve teşkilâtlarında da köklü değişikliklere gitmek gereklidir.

Para - Kredi - Bankacılık sisteminin meseleleri, kalkınma plânları ve yıllık programlarda, nihayet bütçelerde yerlerini alacaktır. Hükümetin bu konuda sorumlu bakanlığı Maliye Bakanlığıdır. Ancak, banka şeklinde kurulu iktisadî devlet teşekküllerinin bağlı oldukları bakanlıklar ve anonim şirket tipindeki bankaların statüleri gereği Ticaret Bakanlığı ile ilişkileri vardır.

Para - kredi politikasının uygulanmasında sorumlu Maliye Bakanlığı bu görevi, Merkez Bankası ile işbirliği halinde yürütecektir. Şimdi, bu işbirliğinin kapsamında ağırlık Merkez Bankasına kaydırılmak ve mevzuatta ona göre değişmeler yapmak gerekmektedir. (Halen Senatoda bulunan T.C. Merkez Bankası Kanun tasarısı kanunlaşırken bu hususların dikkate alınması beklenir. 1969 Programında da bu konuya yer yer atıflar yapılmıştır.)

Demek oluyor ki; Plânlama, Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası ve bankalar arası ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması, yetki ve sorumlulukların kesin hatları ile belli edilmesi zorunludur.

b) Bu arada, Banka Kredileri Tazim Komitesi, Bankalar Birliği, 1968 Programının getirdiği «Para - Kredi Kurulu» ve «Teknik Çalışma Grubu»nun sistem içerisinde yerleri de yeniden bir gözden geçirmeğe tabi tutulmalıdır.

c) Programlanan hususların etkili bir şekilde uygulanmaya konulamamasının sebeplerinden biri, yetkili kademelerde bankacılığımızın meselelerini bütün kapsamıyla bilen gereği kadar eleman bulunmayışıdır. Bu yüzden Bankalar Birliği ve bankalarımız bugüne kadar sistemin yeniden düzenlenmesinde aktif bir çabaya zorlanamamıştır.

Burada dokunmak istediğimiz iki önemli nokta daha vardır. Bunlardan ilki, konuları etrafı ile bilen yönetici kademedeki bazı bankacıların içinde buldukları müesseseyi de kaçınılmaz şekilde kapsamına alacak görüş açıklamasından çekinmekte olmalarıdır. Ötekisi ise, bankacılık sisteminin tenkit götürmezliği - bir çeşit dokunulmazlığı - düşüncesidir. Bu düşünüşe göre, sistemin bünyesi hassastır ve bu sebeple sistem üzerindeki eleştiriler, para - kredi düzeninde bir çöküntüye yol açabilir.

Oysa ki böyle bir endişe mesnetsizdir. Kaldı ki, emniyet açıklıkta kendini bulur. Demokratik rejimlerde halkoyunun denetimine dayanamayan bir kurum esasen yararlı değildir. Halkoyunun her kurum üzerindeki söz hakkının değerini vermek lâzımdır.

Yukarıda belirtilen sebepler altında, bankacılık meselelerimiz çoğu kere, tarafsız bir gözle tetkik edilip sistem değişiklikleri teklif olunamamaktadır. Bu durumda, para - kredi politikasının genel esaslarının plâncı olarak D.P.T. na ve uygulayıcısı olarak da Maliye Bakanlığında daha aktif bir görev düşmektedir.

2 — Sistemin Bünyesi Bakımından :

a) Yurdumuzda tek bankacılık değil, şube bankacılığı sistemine bir tercih yapılmıştır ve kanımızca da bu tercih yerindedir.

Öte yandan, sektörler göre, ihtisas bankacılığına gitme eğilimi vardır. 1968 yılı programında, «..... ihtisas bankaları örgütünün en kısa zamanda tamamlanması gerekir» denmekte, 1969 programında da konuya atıfta bulunmaktadır. Gerçekten, Ziraat Bankası, Emlâk Bankası, Turizm Bankası, Halk Bankası, kurulması kararlaştırılan Maden Bankası bu eğilimi ortaya koymaktadır. Sanayiye kısa vadeli kredi ihtiyacı ticaret bankaları tarafından karşılanmakta ise de, orta ve uzun vadeli krediler alanında, Sınaf Yatırım ve Kredi Bankası ve T. Sınaf Kalkınma Bankası, Devlet Sanayi Sektörünün bu çeşit kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere de, Devlet Yatırım Bankası faaliyettedir. Ancak, ihtisaslaşma esası, Devlet sektörü bankaları için, ana faaliyet dallarından sapmalarla büyük ölçüde zedelenmiştir. Ve şüphesiz bu tutum, iktisadi devlet teşekkülü statüsündeki bu bankaların ana amaçlarını ihmal etmelerinde etkili olmaktadır. (Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankasının mevduat ve ticaret bankacılığına kaymış bulunmaları gibi...) Kanımızca, aynı görüş açısından, Ziraat Bankası da ana amacı olan ziraat krediyeye yönelerek, ticaret bankacılığını, bütün diğer devlet sektörü bankalarının bu çeşit işlemlerini birleştirmek üzere yeni kurulacak «Türkiye Mevduat ve Kredi Bankası» gibi bir devlet sektörü bankasına bırakılabilir (*). Ziraat Bankası bu düzenleme gerçekleştirildiği takdirde, Ziraat Bakanlığında bağlanacak ve - başka ülkelerdeki örneklerine uygun şekilde - ziraat politikasının etkili bir aracı olarak hizmete koşulacaktır. Yine bu durumda Ziraat Bankası, ancak köy ve kooperatifler mevduatı kabul edebilecek, Kooperatifler ana bankası görevini de yapacaktır.

Bu takdirde Emniyet Sandığının da Banka bünyesinden sıyrılarak ayrı bir hüviyet kazanacağı tabiidir (**). Emniyet Sandığı sıkıntıya düşenlerin

(*) Heride ticaret ve mevduat bankacılığının tamamen özel sektöre bırakılması da düşünülebilir. Son zamanlarda bazı ülkelerde ticaret bankalarını da devletleştirme temayülleri görülmektedir. Bu temayüllerin dayanakları ve Yurdumuz açısından bir eleştirisinin yapılması ilgi çekici bir tetkik olacaktır.

(**) Emniyet Sandığına bağımsızlık veren kanun tasarısı Meclis gündeminde kalmıştır.

sandığı olmağa devam edecektir.

Ziraat Bankasının bugünkü çok yönlü bünyesi tarihi gelişiminin bir sonucu olmuştur. Yurdumuzda iktisadî hayatın ve bankacılığın geri bulunduğu bir dönemde Banka her çeşit bankacılık işlemlerini de yapmak yükümünü üzerine almış, Yurtta en geniş teşkilatlanmayı başarmış, çoğu yerde tek banka olarak çalışmış, büyük mevduat toplamış ve çoğunluğu kısa vadeli olan bu mevduatı kârlı şekilde kullanmak zorunluğu ve «tek banka» olmanın yüklediği sorumla ticarî krediler de vermiştir. Bu hususlar dikkate alınırsa, bu günkü yapısında öngörülen köklü değişikliğe gidilmedikçe (*) Ziraat Bankasını ticarî kredi veriyor diye kınamak kanımızca yersizdir, en azından haksızdır. Kaynak tahsisi yönünden, Bankanın hattâ zaman zaman likidite imkânlarını zorlayarak ziraat alana öncelik verdiğini kabul etmek lâzımdır. Bu gün için olsa olsa ele alınabilecek konu, Bankanın yıllar boyu ziraat alana verdiği kredilerin ne ölçüde ziraat kalkınmada etkili olduğu ve şayet bu krediler yeterince etkili olamamış ise kredileme usullerinde ona göre öngörülecek değişikliklerdir ki, bunlar dahi Bankanın kendi karar kapsamının üstünde ve hükümetin ziraat politikasına, toprak rejimi politikasına geniş ölçüde bağlı bulunmaktadır.

b) Kurulması teklif edilen «Türkiye Mevduat ve Ticaret Bankası» nın herhangi bir ticaret bankasının yapacağı bankacılık işlemlerinden başka, Merkez Bankası bulunmayan yerlerde Devletin veznedarlık işlerini ve (Ziraat Bankası dahil) öteki devlet bankaları için de her çeşit bankacılık işlemlerini - icabında muhabirlik anlaşmalarına da gidilerek - yapacağı tabiidir.

c) Bu arada, kamu kesimindeki 2 finansman kurumuna da kısaca değinmek istiyoruz. Bunlar Halk Bankası ve Emlâk Bankasıdır. Halk Bankası esnafın ve küçük sanayicinin her çeşit kredi ihtiyacını karşılamak amacıyla dır. Hükümetin «Esnaf politikası» kesinlikle belli olmadan Halk Bankasına bir yön vermeğe elbette imkân olamaz. Esnafın korunmasından kasıt, olduğu gibi muhafaza edilmesi mi, yoksa geliştirilmesi midir? Şayet esnaflığın muhafazası bir amaç değil de, küçük imalâtçı ve nihayet hattâ sanayici olmağa bir geçiş şeklinde düşünülürse, Halk Bankasının vereceği kredilerin kapsamı ve şekli değişir (**). Emlâk Bankası da Hükümetin konut politikasının etkisindedir.

Halk Bankası olsun, Emlâk Bankası olsun birer kalkınma bankası olarak mütalâa edilip ticaret ve mevduat bankacılığını bırakmaldırlar. Halk

---

(*) Ziraat Bankasının yeniden düzenlenmesi gereğine 1969 Programında yer verilmiş ise de, ayrıntıları gösterilmemiştir.

(**) İşletmelerde Büyümeyi Sağlayan Bir Etken olarak Küçük Sanayi Kredileri, Doç. Dr. Mustafa A. Aysan, Banka Dergisi Yıl: 1968, Cilt V., Sayı: 12.

Bankası ancak esnaf kooperatiflerinin, Emlak Bankası ise yapı tasarruf sahiplerinin mevduatını kabul edebilmeli, başka mevduatı almamalıdır.

d) Şimdi, tasarlanan modelde, kamu sektöründe ticaret bankacılığına kayan işletmeciler kurumlar (Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası) bu alanı terkedecek (*), ana amaçlarına koşulacaktır. Kamu sektörü finansman kurumları (Ziraat Bankası, Emniyet Sandığı, Halk Bankası, Emlak Bankası, Turizm Bankası) ise, hitap ettikleri ihtiyaçları karşılamaya devam etmekle birlikte, ticaret ve mevduat bankacılığını bırakacaklardır. Adı geçen bankalar kendi alanlarında kısa-orta-uzun vadeli krediler verebileceklerdir ve bu krediler daha çok proje kredisi olacaktır. Bütün bu kurumlar, Hükümetçe çeşitli alanlarda izlenen politikalara göre, bu alanların desteklenmesi ve kaldırılmasında birer «kalkınma bankası» çabası göstereceklerdir. Bu çözüm tarzı, Devletin belirli bir anda hangi alanları ne ölçüde desteklediğini de açıkça belirtmiş olacaktır. Sözkonusu kurumlar için gerekli kaynaklar ellerindeki bonlardan, Devletçe sağlanacak fonlardan ve nihayet mevduat ve ticaret bankalarından aktarılacak fonlardan teşekkül edecektir.

e) Kamu sektörü bankaları için, «İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu» nun uzun çalışmalarla vardığı sonuçlar elimizde değildir. Öteyandan, 1968 Programı ile konulan «Para-Kredi Kurulu» ve «Teknik Çalışma Gurubu» faaliyetlerinden de yeterli bilgi almak mümkün olamamıştır. Yine, 1969 Programında, «1968 Program döneminde başlayan banka - kredi sisteminin reorganizasyonu projesi çerçevesinde yürütülen çalışmalardan...» söz edilmekte ise de, bu çalışmaların sonuçları bu güne kadar yayınlanmadığı gibi hangi seviyede bulunduğu da bilinmemektedir.

Halkoyunun çıkarını yakından ilgilendiren bu konuların bu denli kapı arkasında yürütülmesi anlaşılır şey değildir.

Ancak, özel surette öğrendiğimize göre, İktisadi Devlet Teşekküllerini «Yeniden Düzenleme Komisyonu» ndaki çalışmaların sonuçları tekliflerimizle genellikle uygun düşmektedir. (**).

Para - Kredi Kurulu ve Teknik Çalışma Gurubu çalışmaları ise, yeterince etkili ve başarılı yürümemiştir.

f) Teklif edilen değişiklik uygulanırsa; bankacılık sisteminde Devletin önyak olduğu bir karmaşıklık, şubeleşmede aşırıya gidilmiş; âmme hizmeti beklenen kurumların bu faaliyeti ile ticarî amaçlı faaliyetler birbirin-

---

(*) 1968 Programında Turizm Bankasının, «turistik tesislerin işletmesini bir işletmeciler kuruma devri ile, münhasıran turizm sektörünün kısa ve orta vadeli kredi talebini cevaplandırarak şekilde teşkilatlanması...» öngörülmüştür. Buna göre hazırlanan kanun tasarısı ise kanunlaşmamıştır.

(**) Bu bilgi İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu çalışmalarına katılan Doç. Dr. Mustafa A. Aysan'dan alınmıştır.

den ayrılmış olacaktır. Burada ileri sürülebilecek bir itiraz; teşviki öngörülen alanlar (meselâ, ziraat, madencilik, turizm v.s.) için gerekli fonların nasıl sağlanacağı keyfiyetidir. Aslında, bu sorun, sanıldığı kadar önemli değildir. Önemli olan tüm fonların tutarındır, bunların çoğaltılmasıdır. Yoksa, özel sektör elinde de olsa, çeşitli tekniklerle bu fonlardan bir kısmının istenilen alanlara aktarılması her zaman mümkündür. Meselâ, ihtisas bankacılığının bün-yemize daha ziyade uygunluğuna karar verilirse - ki bizim kanaatımız bu yoldadır - ticaret bankaları elinde toplanan tasarruf mevduatından belirli bir pay ziraat ve sınaî kalkınma emrine aktarılabilir. (Burada uygulanabilecek tekniklerden biri, ticaret bankalarının mevduatlarının bir kısmını Merkez Bankasını aracı ederek, ya da etmiyerek bu çeşit ihtisas bankaları emrine tahsis yükümünün konulmasıdır.) Kaldı ki, bir ticaret bankası hüviyeti ile kurulacak ve kamu sektörü bankalarındaki mevduatı devralacak «Türkiye Mevduat ve Ticaret Bankası» elinde olacak fonlar üzerinde de tesbit edilen politikaya göre tasarrufta bulunulabilecektir.

g) Ticaret Bankalarımızın kısa vadeli kredilerden başka, yalnız sınaî sahaya orta - uzun vadeli kredi vermeleri de uygun görülebilir. Bu konuda Ticaret Bankalarımızın kullandıkları bir kısım kredilerin esasen bugün yenileme suretiyle bu mahiyeti aldığına işaret edilmektedir.

Ticaret bankalarının, yalnız ticaret ve sanayi alanına değil, ziraat, madencilik, turizm v.b. alanlara da kısa vadeli kredi verebilmeleri mümkün olmalıdır.

Öte yandan, ticaret bankalarının sermaye piyasasının teşekkülünde aracı olması da faydalı bulunabilir. Ve her iki görüş sınaî alanda çalışan firmaların, vadeleri ne olursa olsun, tüm finansman işlemlerinin bir arada tutulmasındaki fayda yönünden kuvvetli bir destek bulunacaktır.

Nitekim, «ticaret bankalarının da bir ölçüde orta vadeli sanayi finansmanına gitmeleri...» ve «Sanayi kuruluşlarına ait hisse senetleri ve tahvil-lerin satışında aracılık etmek suretiyle halkın sermaye piyasası işlemlerine alıştırılması...» hususlarına 1969 Programında yer verilmiştir.

Ancak; şurası muhakkaktır ki; ticaret bankalarımıza orta - uzun vadeli kredi verme ve sermaye piyasasının teşekkülü bakımından, müesseselerin tahvil hisse senedi satışlarına aracılık etme imkân ve görevi verilecek ise, bankalarımızın bu günkü teşkilâtı bu iş için yeterli olmadığından, ona göre teşkilatlanmak gerekecektir.

h) Devlet kesiminde teklif olunan rasyonelleşme çabası özel sektörde banka ve şube sayısındaki aşırılığın önlenmesiyle desteklenmelidir. Bu amaçla çek kullanımı, makineleşme teşvik edilmeli, ikramiyecilik - bu sistem tamamen terk edilene kadar - kalkınmamıza yararlı teşebbüslerin (hisse senetlerinin talihlilerine dağıtımı suretiyle) finansmanında kullanılmalıdır. Müş-

teri imkân ölçüsünde tek banka ile çalışmağa heveslendirilmeli ve «benim bankam» fikrinin yerleştirilmesine çaba gösterilmelidir.

Özel sektör ticaret bankacılığında birleşmeler herçeşit tedbirlerle teşvik edilmelidir.

Ticaret Bankacılığımızda birleşmeleri teşvik, yeni banka kuruluşlarına ise izin verilmemesi ve «hizmet maliyetinin düşürülmesi bakımından» aşırı şubeleşmeye gidilmemesi 1968 ve 1969 Programlarında öngörüldüğü halde, uygulama, plânlamaya uymamaktadır.

Çek kullanımının geliştirilmesi de Programlarda yer almakla birlikte bu hususta da uygulamada hiçbir olumlu gelişme yoktur.

Bankacılık sistemi gözden geçirilirken, mevduat ve ikraz faizlerinin yeniden tesbiti, herçeşit kredilerin daha ziyade kalkınma hizmetine koşulabilmesi için ne gibi tedbirler gerektiği üzerinde de etraflıca durulmalıdır.

III — ÖZET VE SONUÇ

1 — Bankacılık sistemimizin yeniden düzenlenmesi gereği bu gün genellikle paylaşılan bir görüş olmuştur ve bu görüş Kalkınma Plâni ve Programlarına da geçmiştir.

2 — Bu konuda yapılmakta olan çalışmaların halk oyuna duyurulmalı ve varılan sonuçların açıkça tartışılmasına imkân verilmelidir.

3 — «İktisadî Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu» çalışmaları ile «Bankacılık Sisteminin Yeniden Düzenlenmesi» çalışmaları arasında bir bağ, bir köprü kurmak gereklidir ve bu görev Devlet Plânlama Teşkilâtına düşmektedir.

4 — Bankacılık sisteminin düzenlenmesinde;

a) Sistemin kuruluş ve işleyişinde görevli kurumların (D.P.T., Maliye Bakanlığı, ilgili bakanlıklar, Merkez Bankası, Bankalar Birliği, Banka Kredilerini Tanzim Komitesi, Para - Kredi Kurulu, Teknik Çalışma Gurubu, İktisadî Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu v.b.) yetki ve sorumluluklarının çok açık bir şekilde tesbit edilmesi gereklidir. Hükümet politikası bakımından sistemin sorumlusu Maliye Bakanlığı olmakla birlikte, kanunla, Merkez Bankası sistemin mihrakı haline getirilmeli ve sorumlulukta teknik bakımdan imkân içinde olanın en fazlası bu bankaya bırakılmalıdır.

b) Kamu sektöründeki işletmecî kurumlar olsun, finansal kurumlar olsun ticaret ve mevduat bankacılığını bırakmalıdırlar. Bunların tümünün bu çeşit görev ve imkânları yeni kurulacak bir «Türkiye Mevduat ve Kredi Bankası» nda toplanmalıdır.

İktisadî alanlara göre birer kalkınma bankası hüviyetinde faaliyette bulunacak kamu sektörü finansal kurumları (Ziraat Bankası, Maden Bankası, Halk Bankası, Emlâk Bankası, Turizm Bankası, Emniyet Sandığı) kendileri için gerekli kaynakları, ellerinde mevcut fonlardan, Devlet fonlarından, Devlet Mevduat ve Kredi Bankası'ndan, ve özel sektör ticaret ve mevduat bankalarının mevduatlarından bir hisse alarak, sağlayacaklardır.

Bu bankalar, hükümetlerin ilgili iktisadî alanlarda politikalarının birer aracı olarak, özerkliklerini saklamak üzere bağlı olacakları bakanlıklarla sıkı bir işbirliği çalışması içerisinde bulunacaklardır.

Söz konusu bankalar kredi alanlarında daha ziyade proje kredisi mahiyetinde olmak üzere kısa - orta - uzun vadeli krediler verebileceklerdir.

c) Özel sektör statüsü ile kurulan Sanayi Yatırım ve Sanayi Kalkınma Bankaları özel sektör sanayiinin orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarını, Devlet Yatırım Bankası ise kamu sektörü sanayiinin aynı mahiyetteki ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmekle birlikte, kamuya ait olsun, özel sektöre ait olsun, ticaret bankaları da sanayi sektörünün, kısa vadeli krediden başka, orta-uzun vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılayabilmeli ve ona göre teşkilâtlanmalıdırlar. Ticaret bankalarının ziraat, madencilik, turizm v.b. alanlarda kısa vadeli kredi verebilmeleri de mümkün olmalıdır.

Ticaret bankalarının sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olmak üzere, işletmelerin hisse senedi ve tahvillerinin satışında aracı kurum gibi hareket etmeleri, bu hizmetlerin gerektirdiği teşkilâtı kurabilmek kaydı ile uygundur.

d) Bankacılık sistemi gözden geçirilirken, banka ve şube sayısındaki artışların frenlenmesi, çek kullanımının, makineleşmenin teşvik edilmesi, ikramiyeciliğin - tamamen terkedilen kadar - kalkınmada yararlı teşebbüslerin finansmanında kullanılması, mevduat ve kredi faiz nisbetlerinin yeniden tesbiti, herçeşit kredilerin daha ziyade kalkınma hizmetine koşulabilmesi, Bankalar Murakıplığı çalışmalarına yeni bir yön verilmesi, Bankalar Birliğinin bankacılık mes'elelerimizi daha canlı bir şekilde izlemesinin sağlanması v.b. gibi hususlar üzerinde de etraflıca durulması gerekmektedir.

5) Bankacılık sistemimizin yeniden düzenlenmesi sorumluluğu plânlayıcı olarak Devlet Plânlama Teşkilâtına ve uygulayıcı olarak da Maliye Bakanlığına düşmektedir. D.P.T. ve Maliye Bakanlığının bu görevde başarılı olabilmeleri için Yurdumuz bankacılık mes'elelerini iyi bilen uzmanların bilgilerinden yararlanılması zorunludur.

Bu gibi uzmanların ve Bankalar Birliğinin kendiliklerinden bu konuda aktif bir çaba göstermedikleri dikkate alınarak, gerek D.P.T. ve gerekse Maliye Bakanlığı, bu vasıftaki kimselere, bu işi bir Yurt davası olarak kabul ettirmelidir.

Bu çalışmalar sırasında üniversitelerimizin öğretim üyelerinden de yararlanması tabiidir.

6 — Bu yazıda bankacılık sistemimizin sadece ana çatısı eleştirilmiş ve teklifler getirilmiştir. Ayrıntıların da önemi büyüktür ve herbiri etraflı tetkikleri gerektirmektedir.

Teklif olunan yeniden düzenleme tedbirlerinin bir çırpıda uygulanması müşkül görülse bile, bir program çerçevesinde kademe kademe uygulamaya geçilmesi mümkündür.

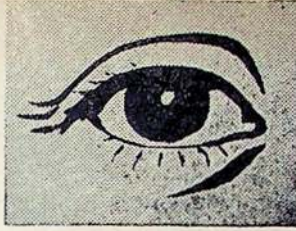
Etüdümüz, bankacılık sistemimizin yeniden düzenlenmesi çalışmalarında bankacılarımız ve ilim adamlarımızca yeni fikirlerin öne sürülmesine fırsat verir; ilgililerin dikkatlerini yeniden konu üzerinde toplayabilirse, amacına varmış olacaktır.

Bankacılığımızın gelişmesinin kalkınma çabasındaki yeri sanıldığından da önemlidir.

**KİM
NE
GÖRÜYOR ?**

**KİM
NE
DUYUYOR ?**

Radyo - Gazete - Mecmua - Sinema

en mühim reklâm mecraları

göze ve kulağa hitap ediyor.

Kim, nerede, ne kadar reklâm yapıyor ?

bütün bu soruların cevaplarını devamlı etüdlerimizde bulabilir ve reklâm bütçenizin verimini arttırırsınız.

Basın Reklâmları Etüdü
Radyo Reklâmları Etüdü
Reklâm Etüdü
Doktor Panell

Yılda 12 Rapor
Yılda 12 Rapor
Yılda 6 Rapor
Yılda 6 Rapor

PIYASA ETÜD MÜŞAVİRLİK ARAŞTIRMA LTD. ŞTİ.

Beyoğlu, İmam Sokak, No. 1, İstanbul, Telefon : 49 49 06

1968'DE BANKALAR

Doç. Dr. Mustafa A. AYSAN

Türkiye Bankalar Birliği, Temmuz başında elimize geçen «Bankalarımızın 1968 Sonu Bilânço ve Kâr ve Zarar Hesapları, Teşkilâtı, Mevduat ve Krediler Hakkında Bilgiler» adını taşıyan 33 No.lu yayını, Haziran sonunda yayınlamış bulunmaktadır. Birliğin yayını, bütün bankalarımız hakkında önemli bilgileri toplu halde veren bir faydalı hizmettir. Ancak, bu bilgiler, bir önceki yıl sonundan 7 ay sonra yayınlanmaktadır. Bizdeki istatistik yayınlama geleneklerine göre, belki bu süre kısa görülebilir. Ancak, bu toplu bilgilerle yapılabilecek incelemelerin sonuçları önemli tekliflere ulaştığı takdirde, bu tekliflerden gelecek yılın ilk 7 ayının yararlanmasına imkân kalmamaktadır. Bilginin en çabuk eskidiği dinamik malî piyasalarda, para kredis istatistiklerinin ve T. Bankalar Birliğinin sözü edilen yayınının bu kadar geçikmesi çok zararlıdır ve Bankacılık sisteminin buna çözüm yolu bulması gereklidir. (*)

Bankalarımız «Cepesinde», 1968 içinde, «yeni bir şey yok»tur: İkinci Beş Yıllık Plânın ve Yıllık Program'ların gerekli gördüğü yeniden düzenleme çalışmaları ne etkili bir şekilde yapılabilmiş, ne de uygulanabilmiştir. Şube açma yarışı devam etmektedir. Mevduat ve krediler hızla artmış, banka kârları hemen aynı seviyede kalmış, banka masrafları hızla yükselmeye devam etmiştir.

Banka Şubeleri Sayısındaki Yıllık Artışlar :

Toplam banka şubesi sayısı, son yılda 320 (%15) artarak 2 551'e ulaşmıştır. 1967'deki artış 165 (%8)'di. Son yıldaki hızlanmanın sebebi Maliye Bakanlığının yıl içinde şube açma hususunda izin vermeye başlamış olmasıdır. 1968 sonu itibariyle banka şubelerinin 498'i İstanbul'da, 176'sı Ankara'da, 106'sı İzmir'de, 38'i Adana'da ve 38'i Bursa'da toplanmıştır. Mevcut banka şubelerinin % 34'ü bu 5 büyük şehrimizde toplanmıştır. Aşağıda yıllar itibariyle bankalarımızın şube adedi ve yıllık artış oranları verilmiştir:

(*) İktisadî Durum ve Geleceği yazımızın ihtiyaçları için gerçekleşmiş son üç aylık mevduat ve kredi rakamlarını tahmin etmek zorunda kalmaktayız.

TABLO I
Türkiye'de Banka Şubeleri ve Yıllık Artış Oranları

Yıllar	Şube Sayısı	Yıllık Artış Oranları (%)
1950	587	13 (*)
1952	738	21 (*)
1954	1053	14 (*)
1956	1355	11 (*)
1958	1644	2 (*)
1960	1715	—
1962	1713	6
1964	1909	4
1965	1981	4
1966	2058	3
1967	2223	8
1968	2551	15

(*) İki yıllık artışın ortalamasıdır.

Şube sayısındaki yıllık artışlar son iki yılda hızlanmıştır. Bunda son yıllardaki mevduat ve kredi hacmi genişlemesinin ve işletmelerden fon taleplerini arttıran fiat artışlarının önemli rolü olmuştur. Kısıtlayıcı tedbirler alınmadığı için, içinde bulunduğumuz yılda da hızla artış devam etmektedir ve bu eğilimin daha bir süre devam edeceği anlaşılmaktadır. Artış hızı, bu yıl muhtemelen % 20 kadardır ve 1969 yıl sonu itibarıyla şube sayısı 3000'i aşacaktır. Bu eğilimin banka maliyetlerini olumsuz yönde etkilediği ve bankacılık sistemimizde verimliliği düşürdüğü bankalarımızın kârlılık seviyelerindeki gelişmelerden bellidir.

Mevduattaki Artışlar :

1968 yılında mevduat artışı da hızlanmıştır. Tablo II, bu gelişmeyi göstermektedir.

TABLO II

Bankalardaki Konsolide Mevduat ve Yıllık Artış Hızları (Milyon TL.)

Yıllar	Toplam Konsolide mevduatı (*)	Yıllık Artış Hızı (%)
	Milyon TL.	
1958	6130	—
1959	7400	21
1960	7971	<u>8</u>
1961	8276	4
1962	9418	14
1963	10516	12
1964	12010	15
1965	14782	22
1966	18486	25
1967	21015	14
1968	26115	24

(*) Bankalararası mevduat hariç.

Son yılda mevduat artış hızındaki yükselme, 1967 durgunluğundan sonra alınan genişletici para-kredi tedbirlerinin ve para hacmindeki genişlemenin bir sonucudur. 1969 içinde aynı faktörlerin etkileri benzer ölçüde görüldüğü için mevduatın artış hızı aynı seviyelerde devam etmektedir. Yıllar itibarıyla banknot hacminin yıllık artış hızları ile mevduatın yıllık artış hızları arasında ilgi çekici benzerlikler vardır. Tablo III, banknot ve ufak para hacminin yıllık seviyelerini ve artış hızlarını göstermektedir.

TABLO III
Banknot ve Ufak Paralar Hacmi ve Yıllık Artış Hızları

Yıllar	Banknot ve Ufak Para Hacmi (milyon TL) (*)	Yıllık Artış Hızları (%)
1958	3052	—
1959	3406	11
1960	3825	11
1961	4140	8
1962	4527	9
1963	4926	9
1964	5835	19
1965	6326	8
1966	7164	14
1967	8714	20
1968	8238	— 5

(*) Bankalar ve Merkez Bankası kasalarındaki banknot ve ufak paralar hariç

Mevduattaki artışlar, banknot hacmini biraz gecikerek izlemektedir. Son yıldaki düşme, geçici özelliktedir ve sadece yıl sonu rakamının alınmasından doğmuştur. 1967 sonundaki artış, Kıbrıs Buhranı sebebiyle çok fazla olduğu için, 1968 sonunda olağanüstü durumun geçmiş ve yılsonunda devlet harcamalarında önemli kısıtlamalar yapılmış olması, yılsonu rakamlarının bu durumuna sebep olmuştur. Fakat 1968 boyunca banknot ve ufak para hacmi devamlı artış göstermiş, 1968 Ocak sonunda TL. 7879 milyon'dan, 1968 Aralık sonunda TL. 8238 milyon'a yükselmiştir. Artış oranı, % 6'dır. Banknot ve ufak para hacmi, 1969 içinde artmaya devam etmektedir. Yürürlükteki artış hızına göre bu hacmin 1969 yılı sonunda TL. 9,5 milyar geçmesi beklenmelidir.

Krediler :

Mevduat ve banknot hacmine bağlı olarak 1968'de banka kredileri de önemli gelişmeler göstermiştir. TABLO IV, banka kredilerinin son yıllardaki gelişmelerini göstermektedir.

TABLO IV

Konsolide Banka Kredilerinde Yıllık Artışlar ve Artış Hızları

Yıllar	Kredi Hacmi (1) Milyon TL.	Yıllık Artış Hızları %
1958	8640	—
1959	9407	9
1960	9522	1
1961	8324 (2)	—13
1962	10362	25
1963	11886	13
1964	13444	13
1965	16100	21
1966	20191	25
1967	23368	16
1968	27575	18

1) Bankalararası krediler hariç.

2) Düşmenin 409 milyon lirası bir istatistik düzeltmenin sonucudur.

Son yılda artış hızı yükselmiştir; 1969 içinde artış daha da hızlanmıştır. Yılsonuna kadar kredi hacminin TL. 32 milyara ulaşması beklenmelidir.

Maliyet ve Kârlılık :

1968 Bankacılık sistemimiz için bir genişleme yılı olmuştur. Ancak, bankalarımız toplu olarak daha verimli (ve kârlı) bir çalışma düzeni içinde midir? Tablo V., ödenmiş sermaye ve ihtiyatlara oranla kâr yüzdelerini, Tablo VI banka gelirlerine oranla kâr yüzdelerini vermektedir.

TABLO V

Ödenmiş Sermaye ve İhtiyatlara Oranla Kâr Yüzdeleri

Yıllar	Devlet Bankaları (%)	Özel Bankalar (%)
1958	9	7
1960	9	13
1962	3	10
1964	4	12
1965	5	13
1966	6	15
1967	7	18
1968	8	19

TABLO VI

Banka Gelirleri Toplamına Oranla Kâr Yüzdeleri

Yıllar	Devlet Bankaları (%)	Özel Bankalar (%)
1958	16,7	9,5
1960	15,8	10,6
1962	8,0	8,7
1964	8,8	8,9
1965	10,8	8,6
1966	10,9	9,6
1967	12,7	10,8
1968	12,8	11,1

Hem ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamına, hem de gelirler (brüt hasılât) toplamına nazaran elde edilen banka kârlarında, 1966'dan beri devamlı iyileşme vardır. Bunun önemli bir sebebi, daha önceki yıllarda zararlı olan birkaç bankanın tasfiye edilmesi sonunda, toplamlara aritmetik olarak dahil edilen zarar rakamlarının düşmüş ve şube açma yarışının yavaşlamış olmasıdır. 1968'de hızlanan şube açma faaliyeti 1969 kâr rakamlarını olumsuz yönde etkileyecek ve artmış fiat ve ücretlerin etkisi ile yeni açılan ve bir süre düşük hasılât sağlayacağı şüphesiz bulunan şubelerin artan masrafları yüzünden 1969 da kâr oranlarında düşme olacaktır.

Yukarda anahatlarıyla verilen gelişmeler, bankacılık sistemimizde 1968'in genişleme yılı olması ile birlikte, henüz masraflardaki artışı etkilememiş olsa da şube sayılarındaki hızlı artış, bankalarda faaliyet maliyetlerini arttırdırıp, kârı düşürücü yönde bazı olumsuz gelişmelerin, 1969 da başlaması ihtimalini yaratmış bulunmaktadır. Bu sayımızın başka bir yazısında ele alınan sistemin temel reformları yapılmadan, bankalarımızdaki faaliyet veriminin sevindirici şekilde artmasına imkân yoktur. 1969'da bu konuda tedbir alınmasını ümit ediyoruz.

TİCARİ BANKA KREDİSİ VE TÜRKİYEDE TATBİKATI (*)

Dr. Cevat SARIKAMIŞ

— II —

Geçen yazımızda ticaret bankalarının, temel olarak, işletmelerin geçici ve kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamayı gaye edinmiş olmaları gereği üzerinde durulmuş ve Türkiye'de açılan banka kredilerinin vade bakımından kısa olmakla beraber, genellikle, karakter bakımından orta - uzun vadeli kredi niteliği taşıdığı anlatılmıştı. Bu uygulamanın nedeni olarak da işletmelerin eksik uzun vadeli kaynaklarla - uzun vadeli borç ve öz varlıkla - çalışma eğiliminde olmaları ve bu çalışma eğilimini memleketin ekonomik şartlarının ve ticaret bankalarının kredi uygulamalarını destekler nitelikte bulunması gösterilmişti. Banka kredisi uygulamasının normale döndürülmesinin bir taraftan bankalarımızın kendilerine düşen görevi modern bankacılık anlayışına uygun olarak yapmaya yönelmelerine, diğer taraftan ise ekonomik istikrarın temin edilmesine bağlı olduğu söylenerek bankalara ve devlete düşen sorumluluklar kısaca belirtilmişti.

Bu yazımızda memleket ekonomisi ve iş hayatına hizmet sorumluluğunu taşıyan ticaret bankalarının, normal kredi uygulamasına dönmek suretile bu sorumluluğu en iyi şekilde taşıma olanağını elde etmeleri için almaları gerekli tedbirler üzerinde durulacaktır.

Ticaret bankalarının kredi uygulamasını normale döndürme yolunda alacakları tedbirler kredi verme politikasında yapılacak değişikliğe bağlı ve onun sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Bu kredi verme politikası ise kredi riskinin takdirinde uygulanacak metod ve takip edilecek yolla ilgili temel politikadır. Bu gün memleketimizde kredi riski her ne kadar finansal tahliller yapıyorsa da - halâ kredi müşterisinin firma içi ve firma dışı varlıkları dikkate alınarak takdir edilmektedir. Oysa kredi riski, kredinin vade tarihinde normal faaliyetler sonucu yaratılan fonlarla geri ödenmesi yeteneğine, yani işletmenin cari finansal gücüne göre oluşur. Normal faaliyetler sonucu nakit yaratmada ise işletme için varlıklar, firmanın finansal dengesi, yöneticilerin yeteneği ve ekonomik ortam dışında yönetici - işletme sahibinin sahip olduğu

(*) Bu yazının ilk kısmı Temmuz/1969 sayısında yayınlanmıştır. BANKA.

maddi veya gayri maddi varlıkların hiç bir önemi yoktur. Şu halde kredi riskinin takdiri ve kredi kararının alınmasında ticaret bankaları müşterilerin nakit yaratma kabiliyetlerini ölçme politikasını benimsemelidirler. Bu politikanın benimsenmesi kredi talebinde bulunan firmanın fon ihtiyacının türünün yani mevsimlik veya devamlı oluşunun, bu ihtiyacın kredi ile finanse edilmesi halinde kredinin geri ödenme kaynaklarının neler olacağı ve finansal gücünün bu finanslamadan ne yönde etkileneceğinin iyi araştırılması sonucu kredi kararının alınmasını zorunlu kılacaktır. Diğer bir deyişle ticaret bankası bu politikayı benimsediği takdirde işletmenin kredi açılmadan önceki ve sonraki finansal gücünü çok daha iyi takdir etmek, krediyi işletme dışı varlıkların garantisi altında ve teminata bağlayarak açma yerine işletmenin yaşayan bir varlık olarak nakit yaratma kabiliyetine bağlamak yolunu seçmiş olacaktır.

Yukarıda tavsiye edilen kredi politikası değişikliğinin ticaret bankalarının Türk ekonomisine sağladıkları faydayı artıracığına şüphe yoktur. Bir kere işletmelere ihtiyaç duydukları fonların ihtiyaç süresi ve miktarına uygun olarak açılacak kredi, yöneticilere, vadelerin sunî olarak tespiti sonucu düştükleri krediyi geri ödeme çıkmazından kurtararak normal yönetim faaliyetlerine daha çok zaman ayırma fırsatını verecektir. Keza, kredinin finansal gücün kaldırabileceği limitlerde tutulması sonucu bir çok işletmelerin bünyelerinin kaldırabileceğinden fazla açılarak hem kendilerini, hem de iş münasebetinde buldukları diğer işletme ve bankaları maceraya sürüklemeleri önlenmiş olacaktır. Bu ise firmaların dengeli ve sağlam bir şekilde kalmak ve genişlemelerini sağlayacak ve ekonomiye faydası çok az olan, gelişme potansiyelinden yoksun, maceracı ve sunî işletmelerin yavaş yavaş ortadan kalkmaları sonucunu verecektir. Hepsinin üstünde, gelişme ve büyüme yeteneklerine sahip ve memleket ihtiyaçlarına cevap verici faaliyetlerde bulunan, fakat finansal güçleri pek iyi olmadığı, yönetici - sahiplerin de işletme dışı varlıkları bulunmadığı için banka kredisinden faydalanamayan genç ve küçük işletmeler de serpilme ve gelişme imkânını bulacaklardır.

Ticaret bankalarının kredi verme usulünü yönlendiren genel politikayı işletmelerin ihtiyaçlarına ve işletme içi finansal güçlerine göre kredi açma yönünde değiştirilmeleri, şüphesiz ilk zamanda bazı uygulama güçlükleri ortaya çıkaracaktır. Ancak bu güçlükleri zamanla yenme firmaların, bankaların ve tüm olarak memleket ekonomisinin yararına olacaktır. Ortaya çıkabilecek güçlüklerin en başında; işletmelerin net çalışma sermayelerinin azlığı dolayısı ile cari finansman bünyelerinin zayıflığı ve öz varlıklarının yetersizliği sebebi ile de toplam kredi riskinin yüksekliğinin ilk anda bütün işletmelerin banka kredisinden faydalanamama durumuna düşmeleri gelecektir. Çeşitli vesilelerle ortaya çıkmıştır ki, banka kredisi ile çalışan işletmelerin çoğu kredi riskinin oldukça yüksek olduğu marjinal işletmelerdir ve bu işletmelere kredi açma ancak işletme dışı varlıkların dikkate alınması ve kre-

dinin teminata bağlanması ile mümkün olabilmektedir. Kredi talebinde bulunan firmalar sahip veya ortaklarından ayrı, yaşayan ve çalışan üniteler olarak dikkate alındıklarında -ki kredi riski takdir edilirken bu şekilde dikkate alınmaları gerekecektir - çoğu işletmeler kredi açılmayacak kadar zayıf finans gücüne sahip olarak bankanın karşısına çıkacaklardır. Yeni politikanın uygulanmasında ortaya çıkacak diğer bir güçlük ise müşterinin finansal gücünün, kredi türünün ve vadesinin doğru olarak takdir ve tespit edilmesine imkân verecek sıhhatli muhasebe verilerinin elde edilmesinin zorluğudur. Memleketimizin işletmelerinin çoğunun finansal güçlerini doğru olarak takdir etmeğe imkân verir. Sıhhatli muhasebe sistemlerinden yoksunluğu söz konusu iken ihtiyaç duyulan fonların miktarını, ihtiyaç süresini ve kredi açılması halinde müşterinin finansal gücünün ne olacağını bilmeye yararlı bilgileri - yani nakit bütçesi ve tahmini finansal durum tabloları (bilânço ve gelir tablosu) - elde etmek bankalar için imkânsız olacaktır. Böyle olunca da kredi riskini doğru olarak takdir etme güçlüğü kendisini göstererek kredi sistemini çalışmaz hale düşürecektir.

Ancak, yukarıda ortaya konulan güçlükler yeni politika uygulamasını pratik olmaktan çıkaran ve bankacılık sisteminin ihtiyaç duyduğu islahatı bir kenara bırakmaya yeterli sebep teşkil eden güçlükler değildir. Uygulamanın ilk yıllarını bir geçiş dönemi kabul ederek müşterilerin yeni uygulamaya hazırlanmalarına fırsat vermek, onları istenilen yöne kanalize etmek için eğitmek ve banka kredi verme örgütünü yeni uygulamaya göre yeniden teşkilâtlandırmak, bu belirtilen güçlüklerin yenilmesini kolaylaştıracaktır.

Kredi talebinde bulunan işletmelerin istedikleri kredilerin hangi çeşit ihtiyaçlar için kullanılacaklarının araştırılması, kısa vadeli geçici ihtiyaçları, orta veya uzun vadeli çalışma sermayesi, hattâ yatırım sermayesinden ayıracaktır. Kısa vadeli ihtiyaçları finanse edip etmeme bankaları kredi riskinin takdir ve tayini prosesine götürecektir ki, bu zaten yapılan bir iştir. Ancak, burada bankaların üzerinde duracağı önemli bazı hususlar olacaktır. Bunların en önde gelenleri kredi talebinde bulunan firmadan en yeni tarihli ve doğru olarak doldurulmuş hesap vaziyeti istemek, firmanın krediyi kullanacağı dönem faaliyetleri hakkında gerekli bilgi ve doneleri elde etmek ve bunları kullanarak fon ihtiyaçlarının miktar ve süresini tayin ve tespit etmeğe çalışmaktır. Müşterinin geçmiş dönemlerde ve kredinin kullanılacağı dönemde sahip olduğu ve olacağı finansal durumları dikkate alarak diğer bilgilerle birlikte kredi riskini tayin edip kredi açıp açmamaya karar vermek; elde edilecek bilgilerin sıhhati, genişliği ve bu bilgilerin bankaca değerlendirilmesine bağlıdır. Şüphesiz bu bilgileri - bilhassa gelecek dönem faaliyetleri ile ilgili olanları - sıhhatli olarak verebilecek firma bugün çok azdır ve işletmenin bir çalışan canlı olarak her türlü dış varlıklardan bağımsız finansal gücünü takdir etmek imkânsız olmasa bile çok zor olacaktır.

Ancak, 1963 yılında yeni hesap vaziyetinin uygulanmaya konulduğu

zamanki durumla bu günkü durum karşılaştırılırsa; ticaret bankalarımızın müşteri firmaları bu bilgileri verebilir muhasebe sistemlerine sahip hale getirebilecekleri görüşü kuvvet kazanır. İşletmelerin bu yöne zorlanmaları, sonunda kendi çıkarlarına da olacak, bugün rakamlardan - muhasebe verilerinden - çok az faydalanan büyük bir çok firma yöneticisi bu âleti yönetimde kullanma imkânına sahip olacaktır. Böylece firmaların muhasebe daireleri yeniden organize edilecek ve bu daire zamanla finans dairesi hüviyetine bürünerek işletme fonlarının daha basiretli kullanılmasına imkân verilecektir.

Geçen sayıdaki yazımızda kredi talep eden firmanın finansal gücü iyi takdir edilebilir, fon ihtiyacının miktar ve vadesi doğru tahmin edilebilir ve yöneticilerin iş kabiliyetleri ile borçlarına bağlılıkları bilinirse, açılacak kredinin teminata bağlanmasının her iki tarafı da rahatsız eden bir formaliteden ibaret kalacağını söylemiştik. Ancak, firmaların eksik öz varlıkla çalışma ve bunu da genellikle sabit yatırımlara tahsis etme eğilimleri, uzun vadeli dış kaynak fonlarından da faydalanamamışlarsa, çok zayıf bir finansal bünye ile bankanın karşısına çıkmaları sonucunu verecektir. Hâl böyle olunca, işletme dışındaki varlıklara bakmadan ve krediyi teminata bağlamadan çok az işletmeye kredi açmak mümkün olabilecektir. Elbette bu istenilir bir durum değildir. Ticaret bankalarının yeni kredi politikasını uygulamaya başladıkları ilk yıllarda bir taraftan çok zayıf risk teşkil eden işletmelere bu günkü tatbikata uygun olarak kredi açmaya devam etmeleri, diğer taraftan da onları öz varlıklarını artırmaya ve finansal güçlerini sağlamlaştırmaya zorlamaları beklenir. Öz varlığın artırılması işletme dışında bırakılmış varlıkların yeterli miktarının işletmeye getirilmesi veya yeni ortaklar alınması şeklinde olabileceği gibi, kârların yıldan yıla işletmede bırakılması yolu ile de olabilir. Birinci yolun seçtirilebilmesi firmanın finansal gücünü kısa zamanda sağlamlaştıracak, ikinci yol ise elde edilen kâr miktarı ve finansal bünyenin zayıflığına göre bir çok yıllar alabilecektir. Bu yıllar esnasında ticaret bankalarına düşen en büyük sorumluluk, işletmelerin öz varlıklarını takviye ederken faaliyetlerini finansal bünyelerini tekrar zayıflatacak şekilde genişletmelerine imkân vermemek ve dengeli bir gelişme için gerekli kuralara harfi harfine uymalarını sağlamak olacaktır.

Kredi talebinde bulunan firmaların eksik net çalışma sermayesi ile çalışır olmaları, zayıf finansal bünyenin nedeni olduğu gibi, bugünkü bankacılık uygulamasında kredilerin donmasının, diğer deyişle kısa vade ile uzun süreli ihtiyaçların finanslanması da nedenini oluşturmaktadır. Hâl böyle olunca ticaret bankalarının yeni uygulamaya geçişte çözümlenmeleri gereken önemli bir politika problemi daha ortaya çıkmaktadır. Diğer geçici ve kendi kendini geri ödeyici karakterde fon ihtiyaçlarını finanse etme politikası benimsenirse, halen bankaların müşterisi bulunan birçok firma ya tamamen kredisini kaybedecek, ya da mevcut limitleri çok daralacaktır. Böyle bir durumun ortaya çıkması, en azından memleket ekonomisi için istenilir değildir.

Çünkü, bu işletmelerin ticaret bankalarının geri çevrilmeleri orta ve uzun vadeli kredi ve öz varlık kaynaklarının sınırlı olması nedeni ile faaliyetlerin daralması, bazı firmaların finansal krize düşmeleri sonucunu doğuracaktır. Kanaatımızca ticaret bankaları kredi verme faaliyetlerini geçici ihtiyaçların finansmanı ile sınırlanamamalıdır. Bizim bu yazımızda istediğimiz politika değişikliği bu kadar dar görüşlü ve kısıtlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Ticaret bankaları işletmelerin finansal güçlerinin kaldırabileceği kadar krediyi ihtiyacın tipine uygun bir süre için açmalıdırlar. Bu demektir ki, uzun vadeli ihtiyaçlar kısa vadeli kredilerle karşılanıp vade tarihinde ihtiyacın ortadan kalkmamış olması nedeni ile kredi süresini uzatma yerine, ihtiyacın tabii süresine uygun bir vâde uygulaması yürürlüğe konulmalıdır. Bu sürenin kısa vadeyi aşması halinde ticaret bankaları bir yılı aşkın vadeli kredi verme uygulamasına geçmelidirler. Açılacak kredinin orta vadeli çalışma sermayesi kredisi niteliğini taşıması, yıllık taksitlerle geri ödenmesinin planlanması ve vadenin beş yılı aşmaması arzu edilir.

Ticaret bankalarının kredi politikalarında yapmaları gerekli olduğuna inandığımız diğer bir değişiklik müşteri firmanın birden çok ticaret bankası ile çalışmasına son vermektir. Bu günün kredi uygulaması bir müşterinin birden çok banka ile çalışmasını destekler ve böyle bir çalışmanın banka zararında müşterinin itibarının yüksek olduğu kanaatını verir mahiyettedir. Denilebilir ki, bu gün ticaret bankaları müşterilerinin gelecek dönemde ihtiyaç duyacakları fonların üst sınırını ve kredi risklerini doğru olarak ölçme yeteneğine sahip olmadıkları için kredinin riskini azaltmak ve müşterinin kendilerinin açabileceği limitin üzerinde kalan ihtiyaçlarını gidermelerine fırsat vermek maksadı ile birden çok banka ile çalışmayı normal karşılamakta ve bir bakıma da desteklemektedirler. Bu uygulamanın banka ve müşteri firma bakımından önemli sakıncaları vardır. Birden çok ticaret bankasında kredisi olan müşteri bir bankada vadesi gelmiş borçlarını diğer bankalardaki kredisini kullanarak ödeyebilmekte, böylece banka kredisi geçici çalışma sermayesini finanslama fonksiyonunu görememektedir. Aynı zamanda banka kredi elemanı, borcun yaratılan nakitle mi, yoksa başka yolla mı ödendiğini bilemediği için müşteri firmanın kontrolunu elinden kaçırmış olmaktadır. Her ne kadar kredi risk santralizasyonu firmaların toplam riskini gösterebilmekte ise de, uygulamadaki aksamalar bundan faydalanmayı düşük tutmaktadır. Ticaret bankalarının müşterilerinin başka bankalarla çalışmalarına engel olmamaları, onları sıkı kontrol altına almak ve böylece kredinin gayesine kullanılarak firmanın gelişme fırsatını bulmasına yardım etme imkânını ortadan kaldırmaktadır. Birden çok banka ile çalışma müşteri firma için de sakıncalıdır. Firmaları ticaret bankalarının kontrolundan çıkarmış olduğu için, yöneticilerin hem kendileri, hem de bankalarca sakıncalı olabilecek aşırı genişleme, fon kaynaklarından en verimli şekilde faydalanamama ve işletmenin finansal gücünü sağlamlaştırmaya teşebbüs etmeme gibi tehlikeli yollara sapsmaları daha kolay olmaktadır.

Ticaret bankalarının tek başına güçlerinin bir işletmenin ihtiyaç duyacağı kredinin tümünü karşılamaya yetmiyebileceği söylenerek bir tek banka ile çalışmanın pratik olmayacağı ileri sürülebilir. Ancak, bankaya tek başına karşılamayacağı kredi talebini, diğer bankalarla iş birliği yaparak karşılama yolu her zaman açıktır.

Buraya kadar söylediklerimizi özetlersek; ticaret bankaları işletmelerin uzun vadeli fon ihtiyaçlarını kısa vadeli kredilerle finanslamaktan vaz geçmelidirler. Kredi talebinde bulunan firmanın fon ihtiyacını ve bu ihtiyacın süresini tayin ve tespit edici analiz metodlarını kullanarak, ihtiyaç duyulan miktar krediyi, ihtiyaç duyulan süre için açmalı ve böylece müşterinin başka bankalara gitmelerini önlemelidirler. Fon ihtiyacının süresi orta vadeli bir krediyi gerektiriyorsa bu krediyi vermekten çekinmemelidirler. Müşteri firma ile kredi münasebetleri kurulurken ve kurulduktan sonra, firmanın finansal gücünü artırıcı tedbirlerin alınmasında ve faaliyetlerin zayıflığa düşmeden yürütülmesinde firma yöneticilerine yardımcı olmalı, bu maksatla onlara gerekli teknik ve ekonomik bilgileri verebilmelidirler.

Sizin Bankanız

H
TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın : 60375 - A - 21936)

SANAYİMİZDEKİ ÇIKMAZ : KREDİ DARLIĞI MI, YOKSA PLÂNSIZLIK MI?

Prof. Dr. Haydar KAZGAN

1 — Giriş :

Sanayimiz bugünlerde bütün şiddeti ile döner sermaye ihtiyacı içindedir. Genellikle döner sermaye sıkıntısı sanayimizde aracı ve toptancı ticarî firmalar lehine olmak üzere kâr hadlerinin düşmesine sebep olduğu için, şikâyet haklı görünmektedir. Ancak, şunu unutmamak lâzımdır ki; toptancı, aracı, tüccarın, sanayimizin kaçtığı pazarlama rizikosunu tamamen yüklenen bir kesim olmak itibariyle, sinai kârların bir kısmını bu rizikoya katlanmanın karşılığı olarak kendine mal etmesini tabii karşılamak lâzımdır. Birçok sinai firmalarımızın işin talep yönünü düşünmeksizin ve ellerindeki kapasiteyi *üretim - stok - talep* üçlüsünü plânlı bir düzene sokmaksızın faaliyet göstermesi ve bu sebeble de gerektiğinden fazla döner sermaye ihtiyacı içinde bulunmaları kendilerini hiçbir suretle haklı çıkaramaz. Sanayicilerin kârlarının büyükçe bir kısmını düzensizliğin ortaya çıkardığı munzam diyebileceğimiz döner sermaye ihtiyacı ve kısa vadeli kredi yetersizliği sebebiyle aracı tüccara kaptırması da, sanayinin yaşama kurallarını bilmemenin veya bunları uygulamamanın tabii bir neticesi kabul edilmek gerekir. Diğer taraftan, her işletme için kârları azamileştirme ilkesine uygun bir öz kaynak - döner sermaye ihtiyacının hesaplanarak bunu tedarik etmemiş olan işletmelerin, daha sonra, kredi - döner sermaye yokluğundan şikâyet etmeleri de hiçbir şekilde haklı bir görüş kabul edilemez.

Aynı şekilde kısa vadeli banka kredilerinin büyük ölçüde aracı tüccar tarafından kullanılması gerçeği karşısında sanayimizin tutumu da yanlışır. Bundan şikâyet etmekte haklı olabilmek için sanayimizin bazı vecibeleri yerine getirmesi lâzımdır.

Biz bu yazıda başta özetlediğimiz konuyu spesifik taraflarını biraz daha açıklamak suretiyle sanayimizin kısa vadeli fon ihtiyaçlarına bir çözüm teklifinde bulunmağa çalışacağız.

2 — Plânsızlığın Sonu :

Sanayimiz yalnız devlet sektörü olarak değil, özel sektör olarak da girdi - üretim - stok - talep dörtlüsünü plânlı bir şekilde yürütebilecek büyük firmalara ve vasıflı yöneticilere sahiptir. Fakat bu potansiyel henüz kulla-

mlamamaktadır. Birçok büyük firma tekelci durumda oldukları eski gün-lerin alışkanlıklarını kuvvetli rakipler karşısında buldukları, ve rekâbet şartları içine girdikten sonra da devam ettireceklerini sanmaktadırlar. Kapı-larında alıcıların dizi dizi beklediği günlerin geçtiğini, stokların biriktiğini gördükçe ve biriken stokların eritilmesi için aracı tüccara büyük fiyat taviz-leri vermek zorunluğu ortaya çıkınca şikâyetlere başlamaktadırlar. Gerçekte bu şikâyetler stoklarını finanse edecek olan döner sermaye kaynakları ken-dilerine kredi olarak verilince dahi bitmeyecektir. Zira girdi - üretim - stok - talep dörtlüsünü plânlamaksızın gittikçe artmaya mahkûm stokların finans-manı bugünkü piyasa rayıcı ile veya bankalarımızın uyguladıkları kısa vade-li kredi maliyeti ile kârlarını düşürmekten başka bir netice vermiyecektir. Stok maliyetleri bu şekilde artınca, bunları eritmek için yine hiçbir plâna bağlı olmaksızın reklâm masraflarına katlanmak gerekmekte ve sanayici kâr-larını bir asgariden aşağıya düşürmemek için daha yüksek fiyatla mal satma-ğa yönelmek zorunda kalmaktadır. Oysa ki, sanayimizde artık birçok ma-lın talep elâstikiyeti ve gelir elâstikiyeti yükselmektedir. Nitekim talep fiya-tın bir fonksiyonu olmağa başlamıştır. Bu durumda yine fasit daire işlemeye başlayacak ve tüccar için rizikosunu üzerine alarak araya girecektir. Netice itibarile denilebilir ki, plânsız girdi - üretim - stok - talep dörtlüsünü yürüt-menin sonucu riskten kaçmak olunca, bu riski taşıyacak birinin bulunması zorunluğu ortaya çıkacak ve bunu karşılayan aracı tüccar, sanayicinin kârın-dan bir kısmını kendine maledebilecektir.

Türkiyede pazarlama ve bunun geriye doğru inikâs eden üretim - stok ve girdi tedarikine bağlı risklerini büyük firmalar talep araştırmasına giri-şip makûl bir seviyeye indirebilirler. Şöyle ki, bazı büyük firmalar öz döner sermaye kaynaklarını arttırmak suretiyle aracı pazarlayıcının yerine pazarla-mayı ve buna bağlı riski -makûl seviyede bırakmak suretiyle- üzerlerine ala-bilirler. Böylece katlandıkları risk ölçüsünde bir pazarlama kârı sağladıktan başka üretici kârlarının tümünü kendilerinde saklayabilirler. Bütün bu plân-ların maliyeti de plânlamanın sağlayacağı munzam kârların çok cüzi mik-tarını teşkil edecektir. Fakat plânlamanın asıl faydası firmayı sürprizlerden, dar boğazlardan, politik şikâyetlerden kurtarmasıdır. Zira plânlamaya rağmen bir risk vardır, fakat bu risk önceden tahmin edilebildiği için yöneticilerin iradesini aksettirmekte ve istenilen seviyede tutulabilmektedir. Tabîî belirsiz-lik faktörünün tesirile tahakkuku beklenen neticelerden kısmî sapmalar ola-caktır. Fakat bunlar plânsız hareket etmeye nazaran çok cüz'i kalacaktır.

Türkiye'nin bugünkü şartları içinde sınıf işletmelerin girdi - üretim - stok - talep dörtlüsünü plânlamalarının güçlüğünden bahsedilebilir. Fakat kapalı gözle belirsiz bir piyasa için üretim yapmak yerine, % 20 sapması - aşağıya ve yukarıya doğru- olan bir dörtlü plânın uygulanması, muhakkak ki, daha olumlu neticeler sağlayacaktır.

Gerçekte, söz konusu dörtlü plânlama talep araştırması ile başlar. Talep araştırması şüphesiz zor bir iştir: fakat gelecekteki talebi tahmin edip ortaya çıkarmadan stok - üretim ve girdi tahminleri ve hesaplarına geçilemez. Ancak talep ortaya çıkarıldıktan sonra, girdi - üretim - stok plânlaması kârı azamileştirme ilkesine göre düzenlenebilir. Bugün büyük işletmelerimizde bu ikinci safhayı düzenleyecek eleman ve imkânlar mevcuttur. Fakat talep araştırması için sektör çalışmaları lâzımdır. Şöyle ki, bir sektörde veya bu sektörün bir kolunda, meselâ, mensucat sektöründe, «kadın mantoluğu kumaş talebi durumu nedir?» şeklinde araştırmalar yapılmak gerekir. Bunun için belli başlı kadın mantosu imâl edenlerin bir araya gelerek bu araştırmayı yapmaları veya bağlı oldukları Odalara bu işi yaptırmaları uygun olur. Memleketimizde Sanayi Odalarının artık bu çeşit ciddi çalışmalara girişmeleri zamanı çoktan gelmiştir. Dünya piyasalarına açık ve bu sebeple bizde olduğundan çok daha fazla belirsizlik, yani önceden tahmini mümkün olmayan bir talep ile karşı karşıya bulunan birçok batı firmaları ve bunların mensup oldukları Odalar talep hesaplarında % 10 gibi küçük bir hata payından kurtulma çabası gösterirlerken, kapalı ekonomi içinde bulunan ve bu sebeple de talep tahmin ve hesapları çok daha kolay gerçekleştirilecek olan piyasamızda Odaların bu işi yapacak bütün imkânlara sahip oldukları halde, bundan kaçınmaları mazur görülemez.

Bu şekilde sektörlere veya sektörler içinde bazı iş kollarına ait ve nihayet bazı büyük firmaların bir araya gelerek kendi ürettikleri malların gelecekteki talebinin nitelik ve nicelik yönünden nasıl bir trend göstereceğini ortaya çıkarmaları için en önemli tarafını teşkil eder. Bu veriler tesbit edilip ilgililerin emrine âmade kılındığı takdirde, her firma spesifik talep araştırmasına kolayca girişebileceği, yani kendi mamûllerine olacak talebi - hata payını asgariye indirerek- kolayca hesaplayabileceği gibi, araştırmacılar da çeşitli talepler arasındaki korrelasyonları hesaplayarak sektör ve iş kolu talep araştırmalarına büyük ölçüde katkıda bulunabilirler.

Her firma geleceğe ait mal talebini tesbit edecek duruma girdikten sonra, en kârlı girdi - üretim - stok plânını kolayca yapabileceği gibi, yıl içinde tahmini talep ile gerçekleşen talep arasındaki sapmalara göre girdi - üretim - stok plânı üzerinde gerekli kontrolü ve düzeltmeleri de gerçekleştirebilecek duruma gelebilir. Böylece, talep araştırmaları en uygun girdi - üretim - stok plânının yürütülmesi için gerekli kısa vadeli fon ihtiyacının da aylar, hattâ haftalar itibarile ne olacağını ortaya çıkarmak imkânını verecektir. Bu demektir ki, her firma bir nakit bütçesi tanzim etmek ve bu bütçe içinde kredileri en uygun bir şekilde kullanmak imkânına kavuşabilecektir.

Gerçekte adı geçen talep araştırmaları sadece yıllık girdi - üretim - stok plânlarının ve bunlara bağlı nakit bütçelerinin tanzimini kolaylaştırmakla kalmayacak, uzun vadeli yatırım plânlamaları ile bunlara bağlı finans-

man plânlarını, kâr tevzii, ofofinansman ve yeni sermaye tedariki işlemlerine de ışık tutacaktır.

3 — Kredi Mekanizmasını İhtiyaca Uygun Hale Getirme :

Yukarıdaki açıklamalardan çıkan sonuç; Türkiye'de bugün sınaî firmaların, döner sermayenin finansmanında kullanacağı geleneksel ve bankaların eski alışkanlıklarına devamdan öteye gitmeyen kredi türlerinden vazgeçip yukarıda belirttiğimiz ihtiyaca uygun kredi şekillerine açık olmaları gereğidir. Bankalarımızın kısa vadeli bono ticaretinin ve hattâ bir dereceye kadar cari hesaplar şeklinde yürütülen kısa vadeli kredilerin yukarıda belirttiğimiz ihtiyacı karşılamaktan uzak kalacağı açıktır. Şimdiye kadar bu tür kısa vadeli krediler Türkiye'de teşkilatlanmamış kredi piyasasının kurallarını banka sistemimize de hakim kılmaktan öteye gitmediği gibi, bankalarımızı küçümsemeyecek risklere de sürüklemiştir. Diğer taraftan, az çok plânlı hareket edebilen birçok sınaî firmalar bu günkü kredileme düzeni içinde plânlı çalışmanın geçerli olmadığını görünce, sanayimizde atıl kapasitenin bulunduğu iş kollarına ait mallar üzerinde kredi kaynaklarının yanlış mecralara akıtılması yüzünden karaborsa ve spekülâtif faaliyetler süregelmiştir. Bir sanayi kolu düşününüz ki, kısa vadeli kredi yetersizliği sebebiyle tam kapasite ile çalışmamakta, fakat aynı sanayi kolunun imâl ettiği mallar spekülasyon ve karaborsa mevzuu olmaktadır. Bunun sebebi gayet basittir: Kredi kaynakları bu sanayi koluna akıp atıl kapasiteyi gidermeyi sağlayacak yerde, aracı spekülâtörü beslemektedir. Meselâ, son demir karaborsasında da böyle olmuştur. Pikten profil çubuk ve demir çeken firmalar Ereğli ve Karabükten peşin para ile veya aracıdan büyük aracı payı ödeyerek bono karşılığı pik almaktadır. Peşin para ile satın alma kredi yetersizliği sebebiyle azalınca, bono karşılığı olarak alınan pik lehine bir gelişme başgöstermiş ve böylece pikde maliyet yükselmesi atıl kapasite doğmuştur. Fiyatların ilerde artacağını hesap eden firmalar riske girmeyi göze alarak pik maliyetinin yükselmesine rağmen üretime devam etmişler ve sonradan bu yüksek maliyeti artan fiyatlarla karşılayabilmişlerdir. Fakat birçok firma da, haklı olarak pik maliyetinin kendileri için katlanılabilecek bir seviyeyi aştığında, fazla pik işlemeye gitmemişler ve neticede atıl kapasiteye düşmüşlerdir. Oysa ki, bunlar bir talep - stok - imalât ve girdi plânı ile müşterisi buldukları bankalara müracaat edip döner sermaye ihtiyaçlarını karşılayabilselerdi, demir karaborsası büyük bir ihtimalle doğmıyacaktı. Fakat durum hiç de böyle olmamış bunların kullanmaları lâzımgelen krediler, araçlar tarafından kullanılmıştır.

Bankacılık açısından neticenin bu şekilde ortaya çıkmasında bütün mesele, bankaların sanayiciyi plânlı hareket etmeğe zorlayacak bir kredi politikasından yoksun olmalarından ibarettir. Her firma yıllık girdi - üretim - stok - talep durumunu gösteren plânlarla yıl içindeki kredi ihtiyacını bir zaman cetveli olarak tesbit edip müşterisi olduğu bankaya müracaatta buluna-

rak gerekli işletme kredisini alamadıkça Türkiye'de karaborsa ve spekülasyon eksik olmayacaktır.

Acaba sanayici firmalarımız bu şekilde plânlamaya gittikten sonra bankalarımız bu yeni sisteme intibak edebilecekler midir? Başka bir deyişle, firmalar plânlı hareket etmeğe koyuldukları halde, bankalarımız geleneksellikten ayrılmayıp eski alışkanlıklarını devam ettirerek, gerekli kredileri sağlamaktan kaçınacaklar mıdır? Bunu sanmıyoruz. Zira sınıai firmaların plânlı hareket etmesi, aracı tüccarı ancak bu plânlamaya uygun bir pazarlayıcı olduğu müddetçe yaşatacaktır. Büyük üreticiler plânlı hareket edince, küçük ve orta üreticilerin plân yapma yeteneğinden yoksun olmaları da aracı tüccarı spekülasyona itmeğe yetmiyecek ve bu sebeble aracı tüccar büyük sınıai işletmelerin plânlarına uymak zorunluğunda kalacaktır.

Batıda sistem bu şekilde işlemektedir.

Netice itibarile, kredilerin böyle bir sistem içinde dağıtılması sanayici - tüccar - banka üçlüsünü tam bir kader birliğine sokacağı içindir ki, bugünkü sistemden daha faydalı olacaktır. Bugün bu üçlü arasındaki menfaat çelişmeleri devam ettikçe, karşılıklı şikâyetleri dinleyip tedbir almak isteyenler ve çözüm çaresi bulmak için gayret sarfedenler, eğer samimi iseler, bu birbirine zıt şikâyetleri bağdaştırmak zorundadırlar.

ÇALIŞANLARIN KÂRLA İLGİLENDİRİLMESİ (*)

Yazan : Jean Chéroux

Çeviren : Alp GÜRUS

Kâra iştirak ile ilgili kritik sorunun yarattığı tartışmalar devam ederken, bir kaç haftadan beri çalışanların işletme sonuçlarıyla ilgilendirilmesi konusu yürürlüğe konulmuştur. Bazılarınca teşebbüslerin bünyelerini sarsacak ve yöneticinin otoritesine ve ortakların varlığına zarar verebilecek nitelikte görülen bu uygulamanın değişik açılardan incelenmesinin ilgi çekici olacağı düşüncesindeyim.

17.8.1967 tarihli yönetmeliği yayımlarken kanun koyucu şu üç hedefe erişmeyi amaç edinmiştir:

İlk olarak, şirketlerin elde ettikleri sonuçlar üzerinde çalışanlar için bir hak tesbit etmek. Bu sonuçların sağlanmasında emeği geçenler bundan böyle çalışmalarının karşılığı dışında tüm faaliyet sonuçlarına da iştirak edeceklerdir.

Tanınmış olan önemli vergi avantajları yoluyla otofinansmanı teşvik etmek.

Nihayet, özellikle, ücretlilere tasarruf ve menkul kıymetlere yatırım yapma şevkini aşlamak.

A.B.D. de halk kapitalizminin kazandığı önem ve Paris piyasasının senelerden beri içinde bulunduğu atalet ve otofinansmanın tüm yetersizliği hiç şüphesiz adı geçen yönetmeliğin ve özellikle işletme içi tasarruf plânlarının hazırlanmasında âmil olmuştur.

Bu bakımdan, ilgilendirme konusu ile işletme içi tasarruf plânlarının ortak niteliklerini ve muhtemel birleşme noktalarını belirtmeye çalışarak izah etmek istiyorum.

I — İlgilendirme

Yüz kişiden fazla ücretli kullanan her işletme için zorunlu olan ilgilendirme, teşebbüsün elde ettiği sonuçlara katılma şeklinde ortaya çıkmaktadır.

(*) Yüksek Banka Etüdları Merkezinde (Centre d'Etudes Supérieures de Banque) verilen konferans olup La Banque'in Mayıs 1969 sayısından çevrilmiştir.

Bunun hesaplanma tarzı da artık malûm olup -kararname ile tesbit edilen plâfon dahilinde- yararlanmaların ücretleri ile orantılı olarak yapılır.

Çalışanlara tanınan hakların mahiyet ve idare şekli ya toplu sözleşme veya işletme komitesi veya işverenle sendika temsilcileri arasında yapılacak bir anlaşma ile tesbit edilir.

«İlgilendirme» ile sağlanan fonların işletmelerin finansmanında kullanışı, ferden ve tüm ekonomi açısından olmak üzere, iki farklı seviyede gerçekleştirilir.

Bu iki anlayışa göre, ücretlilere ait fonlar şu şekilde kullanılabilir:

Ayrılan ihtiyatların sermayeye ilâvesi veya bizzat işletme tarafından daha önce alınmış olan hisse senetlerinin ücretlilere verilmesi.

Bu maksatla toplanan paralar yatırımlarda kullanılmak üzere işletme emrine tahsis edilir. Bu takdirde ücretliler, fonu kullanacak firma üzerinde obligasyon veya bloke hesaplarda olduğu gibi, bir alacak hakkına sahip olur.

Bu şekilde sağlanan işletme içi tasarrufun karakterini iyice belirtmek için ücretliler lehine tesis edilen hakların ancak 5 yıllık bir süre sonunda istenebilmesi esası kabul edilmiştir.

II — İşletme İçi Tasarruf Plânı

Bu plân, bir teşebbüsün ücretlilerine, bir taşınabilir değerler portföyü ihdasına katılma imkânını açan bir kolektif tasarruf sistemi olarak tanımlanmaktadır.

İşverenin teşebbüsüyle veya ücretlilerle yapılan bir sözleşme ile tesis edilen tasarruf plânı bütün çalışanlara açık olmakla birlikte mecburi değildir.

Bu bakımdan, işçileri sermaye piyasasına götüren yolda yeni bir adım teşkil eder.

Plân için üç kaynak bahis konusudur; Eğer sözleşme öngörüyorsa, ücretliler, ilk olarak «İlgilendirme» fonunun buraya tahsisini talep edebilirler. Bu yukarıda sözü edilen iki şekil arasında birleşme noktasını teşkil eder.

Buna karşılık, plân, ihtiyarî iştiraklere açıktır ve uzun süreli şahsî tasarruf hesapları için olduğu gibi bu konuda herhangi bir limit yoktur.

Aynı zamanda, tasarruf plânından sağlanan meblâğların gelirlerinin tekrar yatırıma tahsisi halinde istifade edilecek vergi muafiyeti dolayısıyla burada büyük bir avantaj bahis konusudur.

Bir teşebbüsün tasarruf plânının uygulanması dolayısıyla teşkil edilen kolektif portföy bahis konusu işin büyüklüğüne göre değişen bir terkibe sahiptir.

Eğer, firma 100 kişiden az kişi çalıştırıyorsa ancak değişebilir sermayeli yatırım şirketlerinin hisse senedi ve tahvillerinin alınması zorunluluğu vardır.

Çalışanların adedi bu miktarı geçtiği takdirde S.İ.C.A.V. (*) in hisse senetleri veya diğer Fransız taşınabilir kıymetleri satın alınabilir.

Bu maksatla, hisseleri tasarruf plânı mensuplarına ait olan bir müşterek yatırım fonu kurulmuştur.

Bu şekilde yaratılmış olan tasarrufun istikrarını temin etmek maksadıyla, ücretliler tarafından elde edilen hisse senetleri veya paylar alış tarihinden itibaren beş yıl geçmedikçe iade edilemeyecektir.

Bu yeni mevzuatın uygulanmasını kolaylaştırmak ve başarı şansını sağlamak için gerek teşebbüse, gerekse çalışanlara bir çok vergi avantajları tanınmıştır.

A) «İlgilendirme» Yönünden;

Özel iştirak ihtiyacına ayrılan fonlar, şirketler vergi matrahından tenzil edilir ve ücretler vergisinden de muaf tutulur.

Buna paralel olarak, şirketler, vergiden muaf olarak iştirak ihtiyacına eşit miktarda bir yatırım karşılığı ayırma hakkına sahiptir.

Ücretliler ise kendilerinden kesilecek meblâğlar için Kurumlar Vergisine tabi tutulmayacaktır. Yeni vergi kanununda yer alan bir hüküm sayesinde yeniden yatırıma tahsis edilen gelir meblâğları adı geçen vergiden muaf tutulmuştur.

B) Bir Tasarruf Plânı Çerçevesinde :

Firmaca yatırılan meblâğlar vergi matrahının hesaplanmasında kârdan tenzil edilir. Bu tutarlar ücretler vergisinden de muaftır.

İşletme tasarruf plânlarının uygulanmasını azami derecede kolaylaştırmak arzusunda olan kanun koyucu yukarda zikredilen kanunî tarifiin yoruma elverişli olduğunu kabul etmiştir.

Şu halde, işletmenin katkısı, iştirak portföyünün yönetim masraflarına katılması ve ücretlinin yatırımı ise belirli bir meblâğın tasarruf plânına tahsisidir.

Bu açıklamadan sonra, taşıdığı önem dolayısıyla, çeşitli formüllerin fayda ve mahzurlarını incelememiz gerekmektedir.

(*) Sociétés des investissements à capital variable

1. Hal : Hisse senetleri verilmesi :

Çalışanlara hisse senetleri verilmesi onlara ortak olma hakkını verir, bu da, teşebbüsün gidişi ve gelişmesi ile «İlgilendirme» nin iyi bir yoludur.

Fonlar işletmenin emrinde kalır. Ancak ihtiyatlar sermayeye kalbolduğu takdirde ilgililere hisse senetleri verilir. Bu yol komplike ve masraflıdır. Bundan başka kote olmayan hisse senetlerinin ücretlilere satış fiyatının tayini de güçtür.

Bu güçlükler önceden yapılacak hisse senedi talimatlarıyla giderilebilir. Fakat, sadece hisse senetleri borsaya kayıtlı şirketler bu imkândan yararlanabilir.

Ayrıca ücretliler belki de hissedar durumuna girmekten çekinebilirler. Zira bu takdirde, sadece işleri değil, tasarrufları da işletmenin kaderine bağlı kalacaktır.

2. Hal : Toplanacak paraların işletmece yatırımlara sarf edilecek bir fona tahsisi. Bu takdirde çalışanların alacağı, obligasyon veya bloke hesaplar şeklini alır.

İştirakden sağlanan ve bloka süresi içinde birikecek olan paralar, işletmenin emrinde kalır ve onun için bir finansman kaynağı teşkil eder.

Bu halde ücretliler işin bir nevi «bankacısı» durumundadırlar. Şüphesiz, İşçi temsilcileri, sermayelerinin nasıl kullanılacağını, yatırım programlarını ve rantabilite durumunu öğrenmek isteyecektir.

Bu, iki tarafça da temenni edilebilecek bir diyalog vesilesi olabileceği gibi anlaşmazlık konusu da olabilir. Bundan başka, işletme yöneticisi bazı hallerde, projelerinin açıklanması riskini göze almakta tereddüt gösterir.

Buna karşılık, bloke hesap, diğer bütün şekillere nazaran en basit yönetim tarzı olarak görünmektedir. Ancak, ücretlilerin her şeyden önce, menkul kıymet şeklindeki tasarrufa alıştırılması gerektiği halde bu usulün hiç bir terbiyevî değeri yoktur.

Ücretlilerin bu defa da alacaklı sıfatıyla işletmenin kaderine daha fazla bağlanmakta tereddüt göstermeleri düşünülmeyecek bir husus değildir; zira 5 sene müddetle bloke edilen alacaklar firmanın aczi halinde herhangi bir imtiyazdan yoksundur.

Öte yandan, bu alacaklar para kıymetindeki azalıştan müteessir olacaktır, beş yıllık bloka süresi sonucunda bu suretle tasarruf edilen meblâğların kıymeti hissedilir derecede azalacaktır.

3. Hal : a) İşletme dışındaki plâsman kuruluşlarına para yatırmak veya b) Bir tasarruf plânının uygulanması gereği ilgililere açılmış hesaplara yatırım yapmak.

İşletme, iştiraktan sağlanan fonlardan yoksun kalır. Bu meblâğlar, malî piyasa kanaliyle genel ekonomiyi beslerse de sadece bu piyasaya girebilen şirketler bundan faydalanabilirler.

Buna karşılık, işletme, ücretlilerine ait tasarrufların idaresinin ihtimam ve sorumluluğundan kurtulur.

Çalışanların mütehasıs kurumlara tevdi edilecek tasarrufları en sağlam güvenlik şartları içinde işletileceği gibi kendilerinin bu suretle menkul kıymetler ve portföy idaresi kavramlarına alıştırılması fırsatları sağlanır.

Bu husus, problemin son derecede önemli bir noktasıdır, zira ücretlilerin çoğunluğu sermaye piyasası ile ilk defa olarak temasa geçtiklerinden haval kırıklığına uğramamaları gerekir.

C) Müşterek Plâsman Fonunun Kısımlara Ayrılarak Kullanılması :

Yapılan plâsmanların dağıtımı bir işletmenin hisse senetlerine yatırım yapmaktan daha avantajlı olabilir.

Bu sebeble, Müşterek Fon, portföyünde sadece firmanın veya diğer teşebbüslerin hisse senetlerini ihtiva eden Fransız menkul kıymetlerini bulundurmamak zorundadır. Bununla beraber, sermaye sahiplerince varlığın uluslararası kıymetlere dağıtımı ihtiyacı hissedilmekte ve uzmanlarca da bu yol tavsiye olunmaktadır.

Nihayet, bir kaç büyük şirket hariç, yatırılacak meblâğlar, hiç değilse ilk senede, oldukça küçük çapta olacaktır.

Bu sebeple en isabetli kullanma şekli bence, S.İ.C.A.V. (*) ın hisse senet ve tahvillerinin satın alınmasıdır.

Bu şirketlerin faaliyetinden hepiniz haberdar olduğunuz için bu konuda sadece iki noktaya işaret etmekle yetineceğim:

S.İ.C.A.V. lar, plâsmanların geniş ölçüde dağıtılmasına imkân veren büyük portföyleri idare etmektedirler. Bu portföylerde yabancı menkul kıymetler de bulundurulabilir.

Sözlerime son vermeden evvel bugüne kadar imzalanan iştirak anlaşmalarını gözden geçirmek ve yeni kuruluşların geleceğine de değinmek istiyorum.

Ağustos 1967 kararnamesinin ilânından bu yana sadece bir kaç düzün anlaşma imzalandı. Bunlarda şu hususlara işaret etmek yerinde olur:

1) Bu anlaşmalar genellikle ilgilendirmenin bir şeklini uygulayan işletmelerde yapılmıştır.

(*) Bu konuda Banka Dergisinin Kasım 1966 sayısında yayımlanan, Bir gelişme imkânı: Transformasyon - Alp Gürus'un çevirisine başvurulabilir.

2) Ekseriya kullanılan şekil, hiç değilse ilk senede, ücretliler için basit bir formül olduğu gibi işletme için de oldukça avantajlıdır.

3) İşletme içi tasarruf plânlarının inkişafı ağırdır.

4) Eğer şirket, çeşitli faaliyet branşları birbirinden aşikâr bir şekilde farklı kapasitede olan bir sanayici grubu içinde bulunuyorsa bu takdirde karmaşık problemler ortaya çıkmaktadır.

5) Devlet teşekkülleri, daima «ilgilendirme» ye imkân verecek şartlara kavuşmayı beklemektedir. Bu durum, anlaşmaların hazırlanmasını geciktirmekte, dolayısıyla bu kurumların özel sektör için oynayabilecekleri sürükleyici rolden faydalanılamamaktadır.

Bu şirketler farklı amaçlar takip ettiklerinden (ulusal veya uluslararası alanlarda yatırımın dağılışı, özel randıman araştırması gibi) tasarruf sahipleri ihtiyaçlarına en uygun plâsmanı seçmek imkânını bulabilirler.

Görüldüğü gibi, tablo pek zengin değildir. Bununla beraber, kararnamelere karşı beliren muhalefet göz önüne alındığı takdirde, bu güne kadar elde edilen neticeler ve özellikle fikirlerdeki gelişmenin cesaret verici olduğu söylenebilir.

Eğer anlaşmaların yapılmasındaki gecikme kısmen iki tarafça yeni bir yola girmekteki tereddütten doğmuşsa, bu bilhassa, işletmelerin bir seneden beri karşılaştıkları çeşitli problemlerden ileri gelmiştir. Artan kıymet vergisindeki değişiklik, Mayıs olayları, kambiyo kontrolü tesisi, kredi kısıtlamaları gerektirdiği acil tedbirler dolayısıyla «ilgilendirme» konusunu ikinci plâna düşürmüştür. Buna ilâveten, faaliyet sonuçları Mayıs olayları ile gerilemiş bulunan işletmeler, bir karara varabilmek için durumun gelişmesini beklemektedir. Nihayet, mukavelelerin imzalanma süresi 31 Aralık 1969 olarak tesbit edilmiştir.

Bu sebeple, gelecek haftalar içinde, gerek iştirak anlaşmalarının, gerekse işletme içi tasarruf plânlarının uygulanmalarında bir süratlenme beklenebilir.

Esasen, teşebbüslerin mensuplarını, özellikle tasarruf plânı çerçevesinde menkul kıymetlere yatırım yapmaya teşvik etmelerinde büyük menfaatleri vardır.

Doğuracağı yeni temaslar ve farklı bir karaktere sahip oluşu dışında, bu suretle toplanan sermayeler, sermaye piyasası için lüzumlu bir takviye olacağı gibi şirketlerin ortak topluluğunu yenilemeye ve gençleştirmeye, dolayısıyla bu yeni tasarruf erbabının kendi işletmeleri dışında, menkul kıymetlerle ilgilenmesine imkân verecektir. Birleşik Devletler örneği bu konuda bilhassa önemlidir. Şüphesiz, sermayenin dağılımındaki bu değişimin bazı karşıt tarafları mevcuttur ve özellikle hissedarların daha geniş ve daha açık bir bilgiye ihtiyaçları aşikârdır; fakat, bu da, herkes tarafından ve özellikle biz bankacılar tarafından arzu edilen bir gelişme değil midir?

Çeviren : Kadir GÜNAY
(Bankalar Yeminli
Murakıp Muavini)

Para arzının önemini bir rastlantı sonucu idrak eden Almanya ve
Japonya daha önce yol göstermişlerdi.

A.B.D. de para arzı üzerinde yapılan en son ve en tartışmalı araştırma, Milton Friedman'ın görüşlerini tamamen benimsemiş olan Federal Reserve Bank of St. Louis'in Kasım bülteninde neşredilen Anderson - Jordan araştırmasıdır. *Andersen ve Jordan*, 1951 - 1968 ortasını kapsayan bir zaman serisi içinde, A.B.D. nin gayri safi milli hasılasıyla, çeşitli tanımlamalarına göre para arzı ve maliye politikasının değişkenleri arasında ilişki kuran regresyon doğrularının temininde, mekanik kompüterlere yardımcı olan *iki beşeri kompüter şeklinde tanımlanabilir*. Araştırmalar sonunda, maliye politikasıyla parasal G.S.M.H. değişimleri arasında istatistiki bakımdan anlamlı hiçbir ilişki bulunamamış, buna karşılık para arzındaki değişimlerle altı ay gecikmeli parasal G.S.M.H. artışları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Eşitlikler arasındaki vergileme ile ilgili serinin objektif bir incelemesi, A.B.D. deki vergi değişmelerinin G.S.M.H. üzerindeki etkilerinin, maliye politikası taraftarlarının ileri sürdüğü kadar önemli olmadığını göstermektedir. Bu nedenle konuyu daha ileri götürmenin anlamı kalmamaktadır. Ancak, para arzıyla ilgili eşitlikler geniş ölçüde tartışmayı gerektirmektedir. Eşitlikleri eleştirenlerce ileri sürülen, «G.S.M.H. ile para stoku arasındaki bir regresyon analizi, para arzının G.S.M.H. üzerindeki etkileriyle G.S.M.H. nin para arzı üzerindeki etkilerini birleştirebilir» tezi gayet objektif bir eleştiridir. Bu eleştiriye karşı Federal Reserve'den Mr. Lyle Gramley'in aşağıya alınan görüşünün ileri sürülebileceği kanısındayız.

Chicago ekolünün modeline göre, parasal G.S.M.H. yı artıracak güçlerin toplanmasıyla birlikte faiz hadleri yükselme eğilimi göstermekte ve bu anda Merkez Bankası devlet tahvili satın alarak faiz haddindeki artışlara karşı çıkmaktadır. Merkez bankasınca yapılan tahvil mübayaaları ise para arzının genişlemesine yol açmaktadır. Şayet, Milton Friedman'ın ileri sürdüğü gibi, merkez bankalarının faiz hadlerindeki tabii değişmelere karşı çıkma eğiliminde olduğunu kabul edersek - Milton Friedman'ın eleştiricileri de dahil olmak üzere birçok kimse kabul etmektedir - bu takdirde, parasal G.S.M.H. artışları, para arzındaki artışlar dışında bazı faktörlerden ileri gelse dahi,

(*) The Economist Dergisininin 21 Haziran 1969 tarihli sayısından alınmıştır.

G.S.M.H. artışlarından önce görülen para arzı genişlemesinin nedenini izah etmek mümkündür.

Bu nedenle, Andersen - Jordan eşitlikleri sarsılmaz bir tezi ihtiva etmemektedir. Ancak, her iki tarafın görüşleri birlikte ele alındığında, gerçeği araştıran objektif bir araştırmacının şu sonuçlara ulaşması mümkündür:

— İngiltere gibi ülkelerin, iktisadî gelişmelerinin düzenlenmesinde sadece vergi tedbirlerine başvurmaması daha akıllıca bir davranış olacaktır.

— Merkez bankalarının, geçici de olsa faiz hadlerindeki tabii artışlara karşı çıkmada daha ihtiyatlı davranmaları gerekmektedir. Yani, Merkez bankalarının tahvil almak veya satmak hususunda alacakları kararlar, sermaye piyasasının durumu ve tahvil fiatları tarafından etkilenmemelidir. Aksine, alınacak karar, o yıl içinde para artışları için öngörülen hedeflere dayanmalıdır. Genellikle para arzı artışı için en uygun kıstas, para arzı artışının ülkenin gerçekleştirebileceği reel G.S.M.H. artışının biraz üzerinde seyretmesidir.

Bununla beraber, ödeme dengesi açıklarının, para arzını açık oranında etkilemesine de müsaade etmek gerekir. Bu yönde yapılacak bir hükümet politikası değişikliğinin, bütün iktisatçılar tarafından olumlu karşılanacağına şüphe yoktur.

İngiltere'deki Durum :

Para arzı ve G.S.M.H. arasındaki ilişki, İngiltere'de bu kadar hassasiyetle incelenmemiştir. Şüphesiz incelenmesi gerekir. Ancak, uzun regresyon formüllerine başvurmaksızın da geçen yılki iktisadî gelişmelere, muhafazakâr Chicago ekolünün görüşlerini uygulamak mümkündür.

Hatırlanacağı gibi, Mr. Jenkins'in 1968 Martında sunduğu bütçe ile, şahsî tüketimi kısıtlama gayesi güden önemli vergi artışları getirilmekteydi. Bütçeyi takip eden ilk üç ay vergilerin etkisi görülmüş ve 1968 yılının ikinci üç ayı içinde tüketim harcamaları süratle düşmüştür. Ancak, bu düşmeyi kısmen, bütçeden önce tüketim harcamalarının, muhtemel vergi artışlarına karşı, anormal artışı nedeniyle, bütçe sonrası devrede halkın aşırı stoka karşılık şiddetli nakit sıkıntısı içinde bulunmasına bağlamak mümkündür. 1968 in ikinci yarısından itibaren ise, fiat artışlarından önde giden ücret artışlarıyla birlikte tüketim artışı da hızlanmıştır.

Tüketimin kısıtlanması politikasının başarısızlık nedeni açıklı ve «The Economist» tarafından tekrar tekrar eleştirilmişti. Başarısızlığı hazırlayan olay, Temmuz ayı başlarında hükümetin demiryolu işçilerine verdiği «Penzance» tavizidir. Zira, hükümetin bu tutumu karşısında, diğer işverenler de gelir politikasının çöktüğüne ve grevlerle uğraşmak veya ellerindeki işçileri kaçırmak yerine ücret artışı taleplerini yerine getirmenin daha uygun olacağına kani olmuşlardı. Chicago ekolünün taraftarları, gelirler politikasındaki çöküntünün içinde bulunduğumuz çıkmazı hazırladığını reddetmemekle beraber, bir başka olayın da bunu desteklediğini ilâve edeceklerdir. Onlara göre, şayet para arzında yeterli bir kısıtlama yapılabilseydi, özel firmalar da

ücret artışı taleplerine boyun eğerek Penzance çöküntüsünü devam ettiremeyeceklerdi. Zira, ücret artışlarını finanse etmek için gerekli fonları bankasından temin edemeyeceğini bilen bir firmanın, % 8 oranında bir ücret artışı talebini karşılamaktan kaçınacağı muhakkaktır.

Para arzının kısıtlanmasıyla elde edilebilecek bu sonuçla mukayese edildiğinde, kuvvetli bir maliye politikasının dahi, ücret artışı taleplerine boyun eğilmesine engel olabilmesi zayıf bir ihtimaldir. Maliye politikası taraftarlarına göre firmalar yaklaşık olarak şöyle düşüneceklerdi: «Maliyetlerimizi yükselttiğimiz takdirde, Mr. Jenkins'in bütçe ile getirdiği vergi artışları karşısında gerileyen piyasada rekabet imkânımız kalmaz.» Oysa, gerçekte yürüttükleri mantık; ücretlerin zaten yükseldiği, ücret artışlarına paralel olarak yeni talep artışlarının kaçınılmaz olduğu ve bu nedenle ücret artışı taleplerine karşı çıkmanın rasyonel olmayacağı şeklinde gelişmiştir.

Parasal görüşü savunan ekolün ileri sürdüğü en önemli tez, maliyetlerden gelen enflasyon ile, maliyet enflasyonu sonucu fiat-ücret dengesi sağlanıncaya kadar ortaya çıkan talep enflasyonunun, maliye politikasıyla önlenemeyeceği ve para arzının daraltılması gerektiğidir. Maliyet enflasyonunun İngiliz ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerinin artması karşısında, her İngilizli Maliye Bakanının yukarıdaki hususu gözden uzak tutmaması gerekir.

Avrupa ve Japonya'da Durum :

Para arzının etkileri üzerinde araştırma yapılabilecek diğer ülkeler, Kara Avrupasının sınıfl ülkeleriyle Japonya'dır. Hernekadar aşağıda söylenenler bir dereceye kadar Fransa, İtalya ve diğer Kara Avrupası ülkeleri için de geçerli ise de, en başarılıları olan Almanya ve Japonya iyi bir örnek teşkil etmektedir. Japon ve Alman parasının (ve ülkelerinin) harpte maruz kaldığı çöküntü karşısında, merkez bankaları kanalıyla yeni para ihracı gerekmiştir. Bununla beraber, enflasyonist baskıları da göz önünde tutan merkez bankaları muhafazakâr bir yol takip etmişlerdir. Gerek Almanya'nın, gerekse Japonya'nın harp sonrası fiili üretiminin gerçek uzun devre üretim kapasitesinin altında olması nedeniyle, üretim artışına paralel olarak emisyon hacmini de arttırma zorunda kalan merkez bankaları, para arzına hâkim olmak suretiyle ekonominin dizginlerine de hâkim olmuşlardır. Genel olarak, sıhhatli bir gelişmeyi ayakta tutabilecek seviyede bir emisyon hacmini devam ettirmişler ve gelişmenin enflasyonist olması halinde para arzını tabii olarak kısımlşlardır.

Bu ülkeler hemen hemen tarihi bir rastlantı sonucu, ekonominin para arzını değiştirmek suretiyle kontrolü gibi bir şansa sahip olmuşlardır. Bu rastlantı Almanya ve Japonya'da iki faktörün de etkisiyle olmuştur. Bunlardan ilki, her iki ülkede de yeter miktarda devlet borcu bulunmaması (geçirilen enflasyonlar sonucu) nedeniyle, merkez bankalarının devlet tahvili fiatlarından ziyade ekonominin para ihtiyacına göre emisyon yapma zorunda kalmalarıdır. Diğer ise, özellikle Almanya'da olmak üzere, Amerikanın yenilen ülke-

lerde merkezî otoritenin üstünlük kazanmasını önlemek gayesi ile hazırladığı anayasaların, maliye bakanlarına yeterli bir maliye politikası gütmeye imkânı tanımamasıdır. Bu nedenle, meydana gelen boşluk merkez bankaları tarafından doldurulmuştur.

Tahmin edileceği gibi, para arzı vasıtasıyla iktisadî hayatın kontrolü politikası Japonya'da en dramatik şekliyle takip edilmektedir. Zira, en mantıklı iktisat politikalarının tatbiki dahi, bu ülkede nefes kesici bir gelişme gösterir. Japon ekonomisi ödeme dengesi güçlükleriyle karşılaştığı an Japon Merkez Bankası «pencere muamelelerine» son vererek banknot ihracını ani olarak kısıtlamaktadır. Dolayısıyla, bütün alıcılar bayi kredisine başvurma zorunda kalmaktadır. Ticari senetlerde vadeler devamlı şekilde uzamakta ve ticari muamelelerin önemli bir kısmı, «gebelik senetleri» adı verilen dokuz ay vadeli senetlerle yürütülmektedir. Kısıtlama devrelerinde, bahiskonusu senetlerin muamele gördüğü talî piyasalardaki faiz hadleri % 20 ye kadar yükselmektedir.

Her ne kadar, genel görüş sıkı para politikasının öncelikle verimli yatırımları etkileyeceği yönünde ise de, bunun aksinin geçerli olduğu görülmektedir. Zira Japonya G.S.M.H. sınıfının % 30 unu sabit sermaye yatırımlarına tahsis etmektedir ki, bu nisbet büyük sınıflar arasında birinci sırayı işgal eder. Gerek Japonya'da, gerekse diğer ülkelerde görülen; sıkı para politikasının öncelikle inşaat sektörünü etkilediğidir. Japonya, halkının gelir seviyesine ve hayat standardına göre, konut ihtiyacı en yetersiz şekilde karşılanan bir ülkedir.

İnşaat sektörü üzerindeki etkileri bir yana bırakılsa dahi, sıkı para politikasının üretimin dağılımı üzerinde de olumlu etkileri inkâr edilemez. Zira, iç piyasalarda ödemelerin dokuz ay vadeli senetlerle yapıldığı bir devrede, Japon üreticisi nakit ihtiyacını karşılayabilmek için her yola başvurmakta ve özellikle ihracata yönelmektedir. İthal edilen malların da bedeli zamanında ödenemediğinden, ihracatın gelişmesine karşılık ithalât hızla gerilemektedir. Sıkı para politikasının sermaye hareketleri kalemi üzerindeki olumlu etkisiyle, dış ticaretin finansmanında dış kredilere başvurulması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Yurt içi finansman imkânlarının bol olduğu devrelerde yapılan iç finansman istisna edilirse, dış ticaretin dış finansman ile finanse edilmesi genel kaidedir. Sıkı para politikasının kaçınılmaz bir sonucu olarak, küçük firmaların iflâsı veya diğer firmalar tarafından devralınması, Japon Merkez Bankasının «pencereyi kapamasına» paralel şekilde artmaktadır. Ancak, politikanın gayelerinden birisi de küçük ve verimsiz firmaların temizlenmesi olduğuna göre, sonucun yadırganmaması gerekir. Böyle bir politika, İngilterenin Dur-Git (Stop and Go) politikasına kıyasla uzun devrede ekonominin ve Japon halkının yararınadır. Oysa, Dur-Git tipi bir politikanın istihdam seviyesi üzerindeki etkileri daha ziyade otomobil endüstrisi gibi büyük ve ve-

rimli sektörler üzerinde görülmektedir. Çoğu kereler Japonya'daki maaş ve ücret ödemeleri de sıkı para politikasının etkisinde kalır. Japonya'da işçi ücretlerinin önemli bir kısmı, yeni yılda veya yaz ortasında ikramiye şeklinde verilmektedir. Sıkı para politikasının takip edildiği devrelerde, büyük firmalar dahi ikramiyeleri yaklaşık olarak üç ay vadeli senetlerle ödemektedir. Dolayısıyla, tüketimi tasarrufa tercih edenler, nakit ihtiyaçlarını, senetlerini yıllık % 20 ye varan faiz hadlerinden iskonto ettirmek suretiyle karşılamak zorundadır.

Yaygın bir Gelişme :

Para politikasının diğer ülkelerde de, Japonya'da olduğu gibi ızdıraplı bir şekilde tatbikini ileri sürmüyoruz. Ancak, para arzının önemli bir iktisadi etken olduğu da bir gerçektir. Gelişme detaylı regresyon analizleriyle olduğu kadar, bütün dünyada edinilen tecrübeleri değerlendiren gözlemcilerce de doğrulanmaktadır. Bu nedenle, Amerika ve İngiltere bundan böyle para arzına daha fazla önem verme zorunda kalacaktır ve bu yönde bir gelişme görülmektedir.

Şüphesiz ki, bu dönüşün, faiz hadlerinin bütün dünyada en yüksek seviyeye ulaştığı bir zamana rastlaması büyük şanssızlıktır. Zira, Friedman aleyhtarı ekol yüksek faiz hadlerini bahiskonusu politika değişikliğine bağlamakta gecikmeyecektir. Friedman'cılara göre ise, yüksek faiz hadleri Friedman politikasının geçen yıl tatbik edilmeyişinin bir sonucudur. 1968 yılında bütün dünyada aşırı bir para arzı genişlemesi görülmüştür. Gerek Amerika, gerekse İngiltere, ülkelerindeki enflasyonist baskıları ve ödeme dengesi açıklarını önlemek için, bir yandan maliye politikası tedbirlerine başvururken, öte yandan para arzının aşırı şekilde artmasına da müsaade etmişlerdir. Keza, Fransa da Mayıs olaylarından sonra yapılan ücret artışlarının bir gereği olarak ödeme dengesi açığı verdiği bir dönemde para arzını arttırma zorunda kalmıştır. Almanya ve Japonya'da görülen para arzı artışları ise, ödeme dengesi fazlası nedeniyle yürütülen ortodoks politikanın bir sonucudur.

Chicago ekolüne göre, birçok ülkede meydana gelen bu artışlar, enflasyon ateşini körüklemiş ve faiz hadlerinin astronomik seviyelere çıkmasına yol açmıştır. Amerikan Federal Reserve'i geçen aralık ayından bu yana para arzı artışlarını önleme çabasıdadır. Biraz çekingen olmakla beraber, İngiltere Bankası da aynı politikaya yönelmiştir. Çekingenliğin nedeni, İngiltere Bankasının bir yandan para arzını arttırırken, öte yandan banka kredilerini kısıtlayabileceğine olan inancıdır.

İngiliz ve Amerikan Merkez Bankalarının devlet tahvili mübayaalarını kısımalarının ilk tesirleri, tahvil fiatlarında düşme şeklinde görülmüştür. Chicago ekolüne göre, bu yolun enflasyonla mücadelede tek çıkar yol olduğu çok

yakın bir gelecekte herkes tarafından kabul edilecektir. İngiltere'de tahvil fiyatlarında son yirmi yıldan beri görülen gerilemeyle, son on yıldır hükümet politikasının etkinliğindeki azalma da ancak bu politikanın tatbiki ile önlenilecektir. Otoritelerin tutumunda yavaş yavaş meydana gelen bu oluşum, İngiliz Bankacılığı ile ilgilenen herkes için 1969 yılının en önemli özelliğidir. Chicago'ya dönüş devam ediyor.

BAHTİYAR DEDE

**Gençlikte ihtiyarlığa
hazırlanmak gerekir**

Tasarruflarını TÜRKİYE
'VAKIFLAR BANKASI'nda
toplayanlar, istikbâl endi
şesinden uzak, mutlu
yarınları hazırlamış de-
mektiler.

(Basın : 20520 - A - 60406)

VAKIFLAR

BANKASI

HABERLER :

Büyük Amerikan ve Fransız Bankalarının Mukayeseli Prodüktivite ve Rantabilite Durumu (*)

Büyük Amerikan ve Fransız bankaları arasında yapılan prodüktivite ve rantabilite mukayesesinde bünye farklarından ileri gelen büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Amerikan banka sistemi, bir çok devletlerde, temerküzü frenlemek için, banka merkezinin bulunduğu devlet veya eyaletlerin dışında şube açılmasını yasaklayan mevzuata uymak zorunluluğundadır. Ancak, azalma eğilimi göstermesine rağmen, Amerikan ticaret bankalarının sayısı el'ân yüksektir; 1920 senesinde 30.000 adete karşılık 1967 senesinde 13.700 den fazladır. Bu coğrafi dağılım çok büyük bankaların inkişafına engel olmadı. Bu bankalar içinde üç büyük Fransız bankasıyla tek başına mukayese edilen Chase Manhattan Bank; mevduat hacmi ile dünyada ikinci sırayı teşkil etmektedir. (Mevduat hacmi bakımından Chase Bank'tan sonra gelen ve öz varlığı itibariyle dünyada ikinci durumda olan First National City Bank mukayeseyi basitleştirmek bakımından nazara alınmamıştır.)

Amerikan ticaret bankaları özel kurumlarla tasarruf kuruluşlarının şiddetli rekabeti ile karşı karşıyadır. Alacaklı faiz nisbetleri sıkı bir şekilde tesbit edilmemiştir. «Q nizamı» vadesiz tasarruflara faiz verilmesini yasaklamıştır. (ki bu hüküm Avrupa dolarları (**)) «Eurodollars» nın gelişmesine zemin hazırlamıştır.)

Buna karşılık, Birleşik Devletlerde borçlu faizler konusunda herhangi bir nizamlama mevcut değildir. Bununla birlikte, bankalar yıkıcı rekâbetten sakınmakta ve kendi aralarında sıkı bir disiplin uygulamaktadırlar. Bu iyi müşterilere tanınan asgarî faiz nisbeti Federal Rezerv Bankalarının faiz nispetlerinin % 1 - 1,5 üstündedir. 1967 yılında mezkûr faiz haddi % 4 - 4,5 seviyelerinde iken asgarî faiz yüzdesi % 5,5 - 6 arasında değişmiştir. (Son zamanlarda kısa süreli faiz haddi iç harpten bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır; Federal Rezerv Bank faiz yüzdesi Aralık 1968 de % 5,5'a, asgarî faiz yüzdesi ise Mart 1969 da % 7,5'a yükselmiştir.)

(*) La Banque'ın Nisan 1969 sayısından çevrilmiştir.

(**) Birleşik Amerika dışında bilhassa büyük Avrupa bankalarının ellerinde toplanan ve alınıp satılan dolarlara bu isim verilmektedir. (Çevirenin notu).

Gerçekte, borçlular tarafından fiilen ödenen faiz yüzdesi nominal faizin üstündedir; zira bankalar kredi meblâğını müşterinin alacaklı hesabına geçirmekte ve bu tutarın % 10 - 20 sinin bu hesapta muhafazasını istemektedirler. Bu sebeble, denilebilirki, asgarî faiz yüzdesi % 5,5 olduğu halde müşterinin ödediği gerçek faizin yüzdesi % 6,87'a balığ olmaktadır.

Chase Manhattan Bank'ın 31.12.1967 tarihli bilançosunun ana kalemleri şöyledir.

Aktif :

— Kasa ve bankalar, aktifte % 25 nisbetini teşkil etmektedir. Bu kalemde kanunî karşılıklar ve bankanın Newyork piyasasında ifa ettiği «takas» fonksiyonu dolayısıyla bulundurduğu nakit mevcudu önemli bir yer işgal eder.

— Hazine bonusu ve tahviller % 14 nisbetindedir.

— Açılan krediler (% 6 nisbetindeki ipotekli krediler dahil) % 58 nisbetini vermektedir.

— Bakiye, özellikle sabit kıymetlere yatırılmıştır.

Pasif :

Mevduat üç kategoriye ayrılmıştır: % 53'ü vadesiz; tasarruf ve vâdeli mevduat % 29; yabancı ülkelerdeki şubeler mevduatı % 18 (bu sonuncu mevduat grubunun üçte ikisi Euro dolar piyasası ile ilgilidir).

Prodüktivite :

Prodüktivite yönünden Newyork gibi kesif bir bölgede çalışmanın avantajlarını belirtmek için bir kaç rakam kâfidir.

Milyon Frank (1\$=5 Frank)

1967	3 Fransız Millî Bankası (1)	Chase Manhattan Bank
Ortalama plâsman	94.900	85.000
Ortalama mevduat	63.300	53.000 (2)
Personel adedi	81.333	17.850 (3)
1 milyon plâsmaya düşen memur sayısı	0,85	0,21 (2)
1 milyon mevduata düşen memur sayısı	1,28	0,33 (2)

(1) Yalnız Fransa içinde

(2) Tahmini rakamlar

(3) Newyork eyaleti içindeki merkez ve ajanslar.

Memur sayısının mevduata oranı Chase Bank'ın produktivitesinin Fransız bankalarına nazaran dört misli fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat, şuna da işaret etmek icap ederki, Birleşik Devletlerde fert başına düşen vadesiz ve vadeli mevduat toplamı \$ 2.000'in üstündedir. Halbuki bu rakam Fransız bankaları için 2.000 F. dan ibarettir. Şüphe yokturki fert başına düşen millî gelir ve banka mevduatı bu seviyeye yükselseydi, Fransız bankalarının çalışma şartlarının islah edilmesi kolaylaşır.

Rantabilite :

Karşılıklı rantabilite durumunu gösteren tablo aşağıya çıkarılmıştır:

1967	3 Fransız Millî bankası (Milyon F.)	%	Chase Manhattan Bank (Milyon \$)	%
Ortalama plâsman	94.900		17.010	
Net faiz ve komisyon geliri	2.910		300,6	
Diğer gelirler	631		70,5	
Net banka geliri	3.541	3,73	371,1	2,18
Personel masrafı ve sosyal masraflar	2.045	3,42	127,2	
Diğer masraflar	817		72,0	
Vergi ve harçlar	388		66,5	
Masraflar toplamı	3.250,0	3,42	265,7	1,55
Brüt kâr	304	0,32	105,4	0,63
Amortisman karşılık ve ihtiyat	259		63,0	
Net kâr	45	0,05	46,0	0,27

Netice olarak, Chase Manhattan Bank'ın net geliri, 3 Fransız bankasınınkinden bir puandan fazla düşüktür. Fakat Amerikan bankasının rantabilitesi bu yüzden Fransız bankalarınınkinden daha aşağı değildir. Zira Birleşik Devletlerde, hernekadar ücret seviyesi ve bir memurun maliyeti Fransaya göre daha yüksek ise de, personel masrafları ve diğer masraflar daha düşüktür.

Chase Manhattan Bank, 3 Fransız bankasının (B. N. P., Credit Lyonnais ve Societe Générale) sahip olduğu mevduatın % 80 ine malik olduğu halde kullandığı personel sayısı bu üç bankanın personel mevcudunun 1/4 den daha azdır. Bu sebeple, personel ve diğer genel masraflar ortalama plâsmasına nazaran yarıdan fazla düşüktür. (% 3,42 ye nazaran % 1,55).

Büyük Amerikan bankaları arasında Chase Bank'ın durumu istisnai değildir. Zira First National City Bank'ın bilançosunun tahlili de aynı sonuçları vermektedir. Bununla beraber, bu karşılaştırmadan acele sonuçlar çıkarılmamalıdır. Hattâ, bir mizahçı, Fransız ve Amerikan bankaları arasında yapılan bir mukayesenin her şeyden evvel iki banka sisteminin mukayeseye elverişli olmadığı sonucunu ortaya koyduğunu iddia edebilir.

ÇEK DAVASI

1 Temmuz 1969 tarih ve 13237 sayılı Resmî Gazetede -6 ay sonra yürürlüğe girmek üzere- metnini aşağıya aynen koyduğumuz «Posta Çekleri ve Yolculuk Posta Çekleri Tüzüğü» yayınlanmıştır. Tüzük Yurdumuzda ilk defa posta çekleri ihdas etmek amacındadır. Bu otumlu bir gelişmedir. P.T.T. İdaresinin çek kullanımının geliştirilmesi üzerindeki bu çabasının bankalarımıza örnek olmasını dileriz.

Ancak, teşebbüs çok eksik ve cesaretsiz doğmuştur. Bir yandan, «Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olan gerçek kişiler ile tüzel kişiler» in tümüne çek hesabı açılabilmesi (Madde 5) gibi, bir itibar işlemi olarak değerlendirilmesi gereken bu işde fevkalâde aşırı bir davranış hevesi gösterilirken; öteyandan, çek, çek olmaktan çıkarılmakta; ancak P.T.T. ile olacak işlemlere hasredilip (Madde 13), çekin ciro imkânı da ortadan kaldırılmaktadır (Madde 19), ihdas edilen posta çeki bu hali ile kıymetli evrak mahiyetinde bir senet değil ve fakat basit bir ödeme fişî ya da talimatı derekesindedir. Bu çerçevedeki bir teşebbüsün başarıya ulaşması beklenemez. Meğer ki, 13 ve 3. maddeler arasında mevcut görülen çelişme giderilebilsin ve üçüncü şahıslara da çek hesabı sahipleri borçlarını çek ile ödeyebilsin. Bu takdirde ise, çek hesabı açabilme imkânını herkese değil, hakkında yapılacak tetkikat sonucunda «itibarlı» bulunan şahıs ve müesseselere tanımak icap edecektir. Kaldı ki, P.T.T. İdaresince bir ödeme garantisi tanınmadan, banka çeklerinde yaygınlaşmayı sağlayamayan bu günkü düzenden nasıl daha ileriye gidilebilecektir?

Sonuç olarak, çek davası yine ortada kalmaktadır. Fakat, P.T.T. nin bu davranışı acaba bankalarımıza bu konuda bir sorumlulukları bulunduğunu hatırlatacak mıdır? BANKA

POSTA ÇEKLERİ VE YOLCULUK POSTA ÇEKLERİ TÜZÜĞÜ

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler :

Kapsam :

Madde 1 — 5584 sayılı Posta Kanununda belirtilen posta çeklerine ve yolculuk posta çeklerine ilişkin işlemler, bu Tüzük hükümlerine göre yürütülür.

Deyimler :

Madde 2 — Bu Tüzükte geçen PTT deyimi, Türkiye Cumhuriyeti Posta Telgraf ve Telefon İşletmesini; çek merkezi deyimi, posta çekleri merkezlerini; çek deyimi, posta çeklerini; yolculuk çeki deyimi, yolculuk posta çeklerini; çek hesabı deyimi, posta çekleri hesabını; teminat parası deyimi, çek hesabında sürekli olarak bulundurulacak parayı; ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Posta Çekleri :

Posta çeklerinin tanımı :

Madde 3 — Bir hesap sahibi tarafından, bir miktar paranın hesabına borç kaydı suretiyle, kendisine veya üçüncü bir şahsa ödenmesi veyahutta üçüncü şahsın hesabına alacak kaydedilmesi hususunda, posta çek merkezine verilen yazılı emre, posta çeki denir.

Posta çekleri merkezleri :

Madde 4 — Posta çekleri işlemleri, PTT nin işletme organı olarak kurulacak posta çekleri merkezleri tarafından yürütülür. PTT merkezleri ve şubeleri, posta çekleri işlemlerinde, çek merkezlerinin yardımcısıdır.

Posta çekleri merkezlerinin açılacağı yerler, PTT Genel Müdürlüğü tarafından belirtilir.

Adlarına çek hesabı açılacak kişiler :

Madde 5 — Çek hesabı, medenî hakları kullanma ehliyetine sahip olan gerçek kişiler ile tüzel kişiler adlarına açılabilir.

Çek hesabı, istek sahibinin konutunun veya iş yerinin bulunduğu bölgedeki çek merkezinde açılır. Bu suretle hesap açtıranlar, diğer çek merkezlerinde de çek hesabı açtırabilecekleri gibi, bir çek merkezinde birden fazla çek hesabı da açtırabilirler.

Çek hesabı açılması için baş vurma :

Madde 6 — Çek hesabı açılması için çek merkezlerine veya PTT merkezlerine, örneği PTT ce tespit edilecek bir dilekçe ile başvurulur.

Açılması istenilen her çek hesabı için ayrı bir dilekçe verilir.

Çek merkezince veya PTT merkezince gerekli görüldüğü takdirde, hesap açtırmak isteyen, kimliğini ispat etmek zorundadır.

Çek hesabı açılmasına engel haller :

Madde 7 — PTT, başvuranın çek hesabı açtırmaya ehil olup olmadığını araştırır.

26 ncı maddenin a ve b bentlerinde gösterilen nedenlerle çek hesapları kapatılmış bulunanlara ve iflâs halinde olanlara çek hesabı açılmaz.

Çek hesabına katılma beyanı :

Madde 8 — Çek hesabı açılması isteğinin kabulü halinde, istek sahibi, örneği, PTT ce tespit edilecek, bir katılma beyanı kâğıdını çek merkezine verir.

Katılma beyanı, kâğıdı, tüzel kişilerin yetkili temsilcileri, gerçek kişilerin kendileri tarafından imzalanır.

Çek hesabı açılması :

Madde 9 — Çek hesabı, gerçek veya tüzel kişinin adına açılır. Çek merkezinde açılan her çek hesabına bir sıra numarası verilir.

Çek hesabının nakli :

Madde 10 — Çek hesabı, hesap sahibinin yazılı isteği üzerine, konut veya işyerinin çek merkezi bölgesinden başka bir yere taşınması gibi PTT ce önceden tespit edilecek sebeplerle, başka bir çek merkezine nakledilebilir. Çek hesabına, yeni çek merkezince, yeni bir sıra numarası verilir.

Eski çek hesabına gelen para yatırma kâğıtları, hesabın nakledildiği çek merkezine yollarır. Ancak, çek hesabının naklinden üç ay sonra gelecek para yatırma kâğıtları, çıkış yerlerine geri gönderilir.

Katılma beyanı kâğıdındaki bilgilerde değişiklik :

Madde 11 — Katılma beyanı kâğıdında yazılı bilgilerde değişiklik olduğu takdirde, çek hesabı sahibi, durumu, hesabın bulunduğu çek merkezine, en kısa zamanda, yazı ile bildirmek zorundadır.

Çek merkezi, bu bildiri üzerine katılma beyanı kâğıdında gereken düzeltmeyi yapar.

Çek hesabında sürekli olarak bulundurulacak para :

Madde 12 — Adına çek hesabı açılanlar, miktarı PTT ce tespit olunacak teminat parasının, sürekli olarak hesaplarında bulundurmamak zorundadırlar.

Çek hesabındaki alacağa çekle tasarruf :

Madde 13 — Çek hesabındaki alacak üzerinde:

- a) Karşılığında para ödemek,
- b) Bir veya birden fazla kimse adına ödeme havalesi ile para gönderilmek.
- c) Bir veya birden fazla çek hesabına para aktarılmak, için yapılacak tasarruflar, çek düzenlemek suretiyle olur.

Tasarruf yetkisi verilmesi :

Madde 14 — Çek hesabı sahibi, hesaptaki alacağına tasarruf hususunda, bir veya daha fazla kişilere yetki verebilir.

Bu yetki, hesap sahibi tarafından imzalanmış ve yetki verilmesi istenen kişilerin tatbik imzalarını kapsayan, örneği PTT ce tespit edilecek, imza kartları ile verilir.

Tasarruf yetkisi, belirli para tutarları ile sınırlanmaz.

Tasarruf yetkisi, hesap sahibi tarafından, hesabın bulunduğu çek merkezine yazılacak bir yazı ile her zaman geri alınabilir.

Tasarruf yetkisi, hesap sahibi gerçek kişi ise ölümü ile tüzel kişi ise zevâli ile sona erer.

Tasarruf sınırı :

Madde 15 — Çek hesabı üzerinden yapılacak tasarruflar, hesap sahibinin - teminat parası hariç - hesaptaki alacağı miktarını aşamaz.

Hesaptaki alacağın çekilişi :

Madde 16 — Çek hesabı sahibi, hesabındaki alacağını - teminat parası hariç - her zaman çekebilir.

Çekler :

Madde 17 — Hesaptaki alacağın çekilmesi için PTT' ce bastırılan çekler kullanılır. Her çek hesabı sahibine ve yetkili kılacağı kişilere çek karnesi verilir.

Çek bedelinin sınırlandırılması :

Madde 18 — PTT, bir çekin kapsayacağı bedeli sınırlandırabilir.

Ciro edilememe :

Madde 19 — Posta çekleri ciro edilemez.

Çekin doldurulması :

Madde 20 — Posta çekleri, el veya yazı makinası ile veya klişe kullanılmak suretiyle doldurulur.

El yazıları ile imzaların mürekkeple olması ve imzaların elle atılması zorunludur.

Çek bedelleri, rakam ve yazı ile olmak üzere, Türk parası ile lira ve kuruş olarak gösterilir.

Kabul edilmeyecek çekler :

Madde 21 — Silintili, kazıntılı veya rakam veya yazıları çizilmiş veya bedele ait rakam ve yazıları arasında fark bulunan çekler kabul edilmez.

Çekin ödenmeme sebebinin açıklanması :

Madde 22 — Çek herhangi bir sebeple ödenemez veya çek hesabından aktarma yapılamaz ise, çek geri verilir ve geri verilmesi sebebi çek merkezi veya PTT tarafından çekin üzerine yazılır.

Hesaba kaydedilecek işaretli çekler :

Madde 23 — Üçüncü bir kişi adına veya hamiline ödenmesi için düzenlenmiş bir çekin yüz tarafına çekilecek iki çizgi arasına «hesaba kaydedilecek» veya «havale edilecek» yazısı yazılan çeklerin bedelleri, para olarak ödenmez. Bu çekler, hesaptan hesaba aktarma veya ödeme havalesi için kullanılır.

Hesap bildirisi :

Madde 24 — Çek hesabı sahiplerine, PTT ce belirtilecek devreler sonunda, hesaplarında kalan para miktarı yazı ile bildirilir. Bu devreler dışında, hesap sahibinin isteği üzerine, kendisine veya başkasına, posta veya telegraf veya telefonla bildirim yapılmasının esas ve usulleri PTT ce tespit olunur.

Faiz :

Madde 25 — Çek hesabı sahiplerine, hesaplarındaki alacakları için, Ödünç Para Verme Kanunu hükümlerine göre tespit olunacak hadler dahilinde, PTT ce belirtilecek faiz verilebilir.

Çek hesabının kapatılması :

Madde 26 — Çek hesabı, PTT ce hesap sahibinin çek merkezine yazı ile başvurması üzerine veya aşağıdaki hallerde re'sen, kapatılır:

a) Hesaptaki teminat parası dışında kalan alacak tutarından fazla çek düzenlenmesi,

b) Hesabın ahlâk ve genel adaba aykırı, güvenliği bozucu veya millî ekonomiyeye zarar veren maksatlar için kullanılması,

c) Hesap sahibinin iflâs etmesi veya medenî hakları kullanma ehliyetini kaybetmesi,

d) Yetkili mercilerin isteği üzerine, çek hesabındaki alacağın - teminat parası dahil - bu mercilere ödenmesi,

e) Hesap sahibi gerçek kişi ise ölümü, tüzel kişi ise zevale ermesi.

Hesaptaki alacağın - teminat parası dahil - üzerine ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz konulması hallerinde de, gereğine göre, çek hesabı kapatılabilir.

PTT, çek hesabını kapatma sebebini, hesap sahibine yazı ile bildirir.

Kapatılan çek hesabının tasfiyesi :

Madde 27 — Çek hesabındaki alacak ve teminat parası; istek üzerine, hesabın kapatılması için çek merkezine başvurulduğu tarihten sekiz gün sonra; re'sen kapatılma hallerinde ise, çek merkezince hesabın kapatıldığına hesap sahibine duyurulduğu gündünden itibaren ödenir ve çek karnesi geri alınır.

Çek hesabına para yatırma :

Madde 28 — Çek hesabına para yatırılması, PTT ce bastırılan para yatırma kâğıtları ile yapılır.

Yatırılan paralar, para yatırma kâğıtlarında Türk parası ile gösterilir.

Her para yatırma kâğıdı ile yatırılacak paranın en az miktarı, PTT ce tespit olunur.

Para yatırma kâğıtlarının yollanması ve dağıtılması :

Madde 29 — Para yatırma kâğıtlarının yollanmasında ve dağıtılmasında uygulanacak esas ve usuller, PTT ce tespit olunur.

Gelen paraların çek hesabına kaydı isteği :

Madde 30 — Çek hesabı sahibi; adına gelen ödeme havaleleri, posta veya telgraf havaleleri ve ödeme şartlı posta maddeleri bedelleri ile kendi adına tahsil olunan alacak tutarlarının, çek merkezindeki hesabına alacak kaydını, konutunun veya iş yerinin posta maddelerini dağıtmakta görevle PTT merkezinden yazı ile isteyebilir.

Çeklerin ödenmesi :

Madde 31 — Çeklerin, para olarak veya ödeme havaleleri ve hesaptan hesaba aktarma suretiyle ödenmesine ait esas ve usuller, PTT ce tespit olunur.

Birden fazla ödeme veya aktarma emrini kapsayan çekler :

Madde 32 — Ödeme havaleleri ve hesaptan hesaba aktarma suretiyle

para ödenmesine ait çekler, birden fazla ödeme veya aktarma emirlerini kapsayabileceği gibi, ödeme ve aktarma emirlerini birlikte de kapsayabilir.

Çek hesaplarının tutulması ve yürütülmesi :

Madde 33 — Çek hesaplarının tutulmasına ve yürütülmesine ilişkin esas ve usuller, PTT ce tespit olunur.

Alacak veya borçlanma bildirimleri :

Madde 34 — 24 üncü maddede öngörülen hesap bildirimlerinden ayrı olarak, hesaplara geçirilen her alacak veya borç için, ilgili hesap sahibine bilgi verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yolculuk Posta Çekleri :

Yolculuk posta çeklerinin tanımı :

Madde 35 — Yolculuk posta çekleri, PTT merkezlerinde para ile değiştirilmek üzere, PTT ce çıkarılan ve belirli değerleri taşıyan belgelerdir.

Yolculuk çeklerinin çıkarılması :

Madde 36 — Yolculuk çekleri, PTT ce karneler halinde çıkarılır ve üzerlerinde yazılı değerleri ile karne bedelleri para olarak alınmak veya alıcısının çek hesabına borç kaydedilmek suretiyle istiyenlere verilir.

Yolculuk çeklerinin düzenlenmesi :

Madde 37 — PTT ce, yolculuk çeklerinin her birinin üzerine, satın alınan adı ve düzenlendiği gün, el veya yazı makinası ile veya klişe kullanmak suretiyle yazıldıktan sonra, satın alınan tatbik imzası atılır.

El yazıları ile imzaların mürekkeple olması ve imzaların elle atılması zorunludur.

Yolculuk çeklerinin geçerlik süresi :

Madde 38 — Yolculuk çeklerinin geçerlilik süresi, iki aydan az olmamak üzere, PTT ce tespit olunur.

Yolculuk çeklerinin ödenmesi :

Madde 39 — Yolculuk çekleri, PTT merkezlerince; üzerlerinde adı ve tatbik imzası bulunan kimse tarafından altı imzalanmış olmak şartıyla, getirene ödenir.

Kullanılmayan yolculuk çekleri :

Madde 40 — Kullanılmayan yolculuk çekleri, sahiplerinin başvurması üzerine, düzenlendiklerinin ertesi gününden başlayarak üç yıl içinde, üzerlerinde yazılı değerleri ödenmek suretiyle PTT ce geri alınır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM :

Son Hükümler :

Yürürlük :

Madde 41 — 2/3/1950 tarihli ve 5584 sayılı Posta Kanununun 67 nci maddesinin üçüncü fıkrasına dayanılarak hazırlanan ve Danıştayca incelenen bu Tüzük hükümleri, Resmî Gazete ile yayımı tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme :

Madde 42 — Bu tüzük hükümlerini Adalet ve Ulaştırma Bakanları yürütür.

Asabi ağrılara karşı...

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, günde 4 saat ara ile 3 adet alınabilir

İstanbul'dan bir Okuyucumuzun Soruları :

Soru — *Hamiline düzenlenen çekin tediyesinde, banka, çeki ibraz edenin hüviyetini tesbite zorunlu mudur?*

Cevap — Hamiline düzenlenen çeklerin ödenmesinde bankalar hüviyet tetkik ve tesbitine zorunlu değildirler. Bununla ilgili olarak bankalar hüviyet tesbitinden ve yapılabilecek yanlışlıkların sorumluluğundan kurtulmak için keşidelcilerine imza ettirdikleri çek taahhütnamelerinde belli bir şahıs adına düzenlenecek çeklerde (veya hamiline) kelimelerinin bulunmasını ve böylece çekin ibraz eden hamiline ödenmesini şart koşarlar.

Bu suretle, çek gerçek hamilinden başka birisine ödenmiş olursa, banka çeki kendisine ibraz eden hamiline ödemiş olduğunu isbat ederek sorumluluktan kurtulur. Bankanın çeki ibraz edeni hüviyetini isbata davet etmeye yetkisi vardır, fakat banka buna zorunlu değildir.

Prensip böyle olmakla beraber, çekin kaybedildiğine dair yapılan ilânın bankaca nazara alınmaması veya hamilin şahsiyetinin itimat telkin etmemesi ve çekin gerçek sahibi olduğu hakkında şüpheyi çekecek önemli hususların bulunması gibi hallerde, ibraz olunan çek hamiline düzenlenmiş olsa bile, ödenmesi bankanın sorumluluğunu gerektirebilir.

Soru — *Havale tediyelerinde hüviyet tesbiti nasıl yapılmalıdır? Nüfus cüzdanı hüviyet tesbiti için yeterli bir belge midir, yeterli ise fotoğraflı olması şart mıdır?*

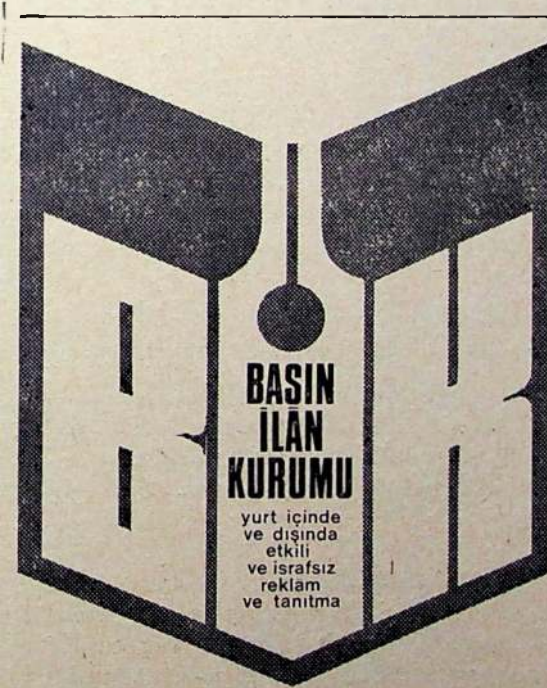
Cevap — Havalelerin ödenmesinde bankalarca hüviyet tesbiti çeşitli şekillerde yapılabilir ve yapılmaktadır. Gerçekten havale bedelinin ödeneceği şahsın bankada havale lehdarı olarak isim ve adresi gösterilen şahıs olup olmadığı, nüfus cüzdanı veya bu yoksa tanıtıcı diğer herhangi bir belge, üyelik kartı, ehliyetname veya bankaca tanınan ve bilinen bir şahsın aracılığı, herhangi bir makam veya teşekkül tarafından yapılan imza tasdiki, havalenin nereden, kimden geldiğinin sorulması gibi hususlar yardımı ile tesbit edilebilir.

Para ödenecek şahsın gerçek havale lehdarı olduğuna kanaat getirilmesi için bankalar mutlaka nüfus cüzdanının gösterilmesi gibi muayyen bir şekil üzerinde ısrar etmezler. Esasen nüfus cüzdanının ibrazına da her zaman imkân bulunmaz. Ancak bankalar müşteriye kolaylık gösterilmesini ve lüzumsuz sayılacak müşkülât çıkarılmamasını muamelelerinde esas almakla beraber, tereddüt halinde ve havale bedelinin nisbeten yüksek olduğu ahvalde icabeden titizliği göstermeleri de beklenir.

Havale lehdarları tarafından ibrazına imkân bulunduğu takdirde, nüfus cüzdanları genellikle hüviyet tesbiti için yeterli belge sayılabilir. Ancak nüfus cüzdanı ibraz edilerek dahi bazı sahtecilikler yapılabilmektedir. Özellikle havale lehdarına ait nüfus cüzdanını eline geçirecek başka birisi bu cüzdanı bankaya ibraz edebilir. Nüfus cüzdanlarında bulunabilecek fotoğraflar çok kere eski senelerde çekilmiş ve sahibinin son durumunu göstermekten uzak olurlar. Bu gibi fotoğraflı nüfus cüzdanlarıyla dahi bankalardan sahtecilikle para alındığı görülmüştür.

Havale bedeli, havale gönderenin müracaatında kendisi tarafından alınacak ise, ödeyecek şubeye havale emri verilirken nüfus cüzdanı sıra numarası ve seri harfinin de bildirilmesi, bu gibi havalelerde hüviyet tesbiti bakımından gerekli emniyeti sağlayabilir.

Yayın organları hakkında bilgi sağlanır . Eskiiz ve program hazırlanır
Objektif tavsiyelerde bulunulur . Tespit edilen programlar titizlikle
yürütülür.

Cağaloglu, Türkocağı Cad no 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın: 60864)

BANKA KREDİLERİNİ TANZİM KOMİTESİ KARARI

Karar tarihi : 7/6/1969

Resmî Gazete Tarihi : 25/7/1969

Karar sayısı : 195

Resmî Gazete No : 13258

T. C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünün 14/4/1969 gün ve 3/115585 sayılı yazıları üzerine, Komitemizce:

1 — 7129 sayılı Kanununun 301 sayılı Kanunla değiştirilmiş olan 33 üncü maddesi gereğince T.C. Merkez Bankasına yatırılmakta olan munzam karşılıklardan, T.C. Ziraat Bankası; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1969 yılı Programında T.C. Ziraat Bankası için öngörülmüş olan hedeflerinden sunî gübre konusuna tahsis edilmek üzere aşağıdaki esaslar dairesinde, ziraf finansmanlar avansınının 125 milyon lira artırılmak suretiyle 650 milyon liraya çıkartılması;

2 — Mezkûr 125 milyon liranın T.C. Merkez Bankasınca talep edildiğinde derhal ödenmek üzere ve azamî bir yıl vade ile verilmesi;

3 — T.C. Merkez Bankası nezdindeki mevduat karşılıkları hesapları bakiyesinin % 20 si, Ziraat Bankasına ödenen tüm meblâğın altına düştüğü takdirde T.C. Merkez Bankasının yazılı talebi üzerine, T.C. Ziraat Bankası aradaki farka tekabül eden meblâğı derhal T.C. Merkez Bankasına iade etmesi;

4 — T.C. Merkez Bankasının, bu Kararın 1 inci maddesi gereğince açılacak olan avansa, ziraf senetlere uyguladığı resmî iskonto haddine eşit bir faiz haddi uygulaması ve işbu faiz haddinin hiç bir zaman T.C. Merkez Bankasınca munzam mevduat karşılıklarına uygulanan faiz hadleri ortalamasının altına düşmemesi ve T.C. Merkez Bankasınca munzam mevduat karşılıklarına uygulanan faiz hadleri değiştirildiği takdirde söz konusu avans uygulanan faiz haddinin de işbu maddenin maksadına uyacak şekilde yeniden Merkez Bankasınca tespit edilmesi,

Kararlaştırılmıştır.

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak
t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.